

Події

«Центр науки» презентовано в УГСП

С. 5

Вища освіта

Секрет успіху

С. 15-17

Рецензія

Новий міждисциплінарний словник

С. 23

Форум якості освіти 2024: пропозиції для подолання освітніх втрат

Організований до Всесвітнього дня якості 14 листопада Форум якості освіти став підсумковим заходом з розроблення пропозицій для подолання освітніх втрат за результатами II етапу загальнодержавного моніторингового дослідження якості освіти, що здійснене за допомогою методу тестування учнів 6 і 8 класів з математики та української мови.

З вітальним словом виступив перший заступник міністра освіти і науки України **Євген Кудрявець**: «Соціальний капітал є одним із найважливіших для повоєнного відновлення України. Від того, як зараз підтримуватимемо дітей, молодь, розумітимемо їхні потреби, зокрема освітні, залежить майбутнє країни. Тому дослідження якості освіти – важливий інструмент, що допомагає виокремити конкретні проблеми у сфері освіти, і найголовніше – визначити, чи ефективно працюють освітні політики та як їх можна поліпшити для пришвидшення розвитку».

«Дослідження є вкрай важливими для будь-якої системи. Вони дають підстави для дії, щоб вплинути на ситуацію. Вражає, скільки Уряд України інвестував у відновлення очного навчання, там де це безпечно. І результати досліджень демонструють, як перехід до очного навчання позитивно впливає на результати навчання. Та варто враховувати й виняткову роль, яку відіграють технології та цифрова освіта, особливо в ці складні часи, сприяючи успішності учнів», – зазначив **Альваро Фортін**, в.о. керівника секції освіти ЮНІСЕФ в Україні.

«Після представлення ключових результатів моніторингового дослідження проведено регіональні заходи, щоб докладно розглянути локальні особливості. Освітяни в п'яти макрорегіонах Захід, Північ, Схід, Центр і Південь напрацьовували практичні рекомендації для подолання освітніх втрат, спричинених війною, на рівні шкіл і громад. Ці розробки мають відобразитися і в державній політиці», – зауважив Голова Державної служби якості освіти України **Руслан Гурак**.

Учасники Форуму долучилися до панельних дискусій про освітні політики, які б сприяли резильєнтності системи освіти в умовах повномасштабної війни, зокрема й урахувавши дані, зібрані внаслідок моніторингових досліджень та інституційних аудитів закладів освіти.

У межах Форуму відбулося три сесії:

«Діагностика та подолання освітніх втрат: резильєнтність шкіл у сучасних умовах»;

«Гнучкість системи освіти: «нетипові» освітні програми – нові можливості для закладів загальної середньої освіти»;

«Резильєнтність системи фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану».

Інновації, що наближають перемогу

7 листопада Міністерство освіти і науки України, Міністерство цифрової трансформації України та Brave1 провели спільний захід до Всесвітнього дня науки – World Science Day: DeepTech to DefenceTech, на якому обговорили перспективи створення інновацій, що наближають перемогу, та відзначили ключові досягнення українських науковців.

Захід об'єднав майже 300 учасників із різних галузей та секторів економіки України, зокрема керівників закладів вищої освіти, наукових установ, дослідників, які мають готові розробки та інноваційні рішення оборонного та подвійного призначення, а також представників центральних органів виконавчої влади, що формують і впроваджують політику в галузі оборонного та наукового секторів. До заходу долучилися представники понад 60 закладів вищої освіти, 40 наукових установ, п'яти міністерств, низки державних підприємств та установ оборонного сектору.

«Нині наука першочергово має відігравати вагомий роль у забезпеченні

обороноздатності України, – зазначив **Михайло Федоров**, віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій України – міністр цифрової трансформації України. – Щоб захищатися і протидіяти ворогу в умовах технологічної війни, нам потрібно постійно створювати інновації. За цей час ми відкрили ринок БПЛА, масштабували досвід на ринки РЕБ, роботів тощо. Зокрема, на платформі Brave1 уже зареєстровано понад 3 тис. технологічних розробок, більшість з яких не існувало до повномасштабного вторгнення. Синергія вчених, розробників, інноваторів та військових допоможе знайти нові технологічні геймченджери.

Під час заходу міністр освіти

і науки України **Оксен Лісовий** вручив командам науковців Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій.

Премії вручено за розробки у двох категоріях: «Інноваційні технології підвищення ефективності вогневого ураження» й «Інноваційні технології діагностики та лікування найпоширеніших ендокринних і гормонозалежних захворювань».

«Усі наші наукові дослідження тепер мають бути орієнтовані на три сфери: обороноздатність, розвиток економіки та соціальну сферу. Розуміючи це, ми працюємо над розбудовою новітньої мережі наукових установ та науково-дослідницької інфраструктури.

Маємо нарощувати наші спроможності для досягнення потрібного результату», – наголосив Оксен Лісовий.

На заході презентовано результати експериментального проєкту щодо створення «Мережі стартап-шкіл – інкубаторів-акселераторів» на базі шести українських університетів. Усі вони отримали сертифікати на підтвердження відкриття стартап-шкіл на базі ЗВО та отримання державної підтримки.

«Цей проєкт – один із важливих практичних ініціатив МОН щодо створення інфраструктури для більш швидкого доведення розробок до стадії практичного впровадження, масштабування і комерціалізації технологій», – зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

Презентовано низку інноваційних рішень і розробок від українських дослідників із ЗВО. Натомість представники оборонного сектору представили запити до наукової спільноти, а також презентували можливості за підтримки Brave 1.

Юрій ШЕРЕМЕТА,
«ОІС»,
за mon.gov.ua

Життя віддане філософії: читання пам'яті Марії Култаєвої

15 листопада в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова спільно з Харківським національним педагогічним університетом імені Г.С. Сковороди проведено перші філософські читання пам'яті відомого філософа, доктора філософських наук, професора, члена-кореспондента НАПН України **Марії Култаєвої** «Освіта і доля нації: служіння Батьківщині і обов'язок розуму».

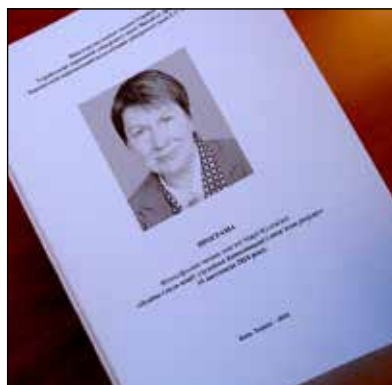
З вітальним словом до учасників наукового заходу звернувся ректор УДУ імені Михайла Драгоманова **Віктор Андрущенко**, який пригадав час активної співпраці з Марією Дмитрівною та відзначив надзвичайний розум і порядність відомої вченої, яка вражала не лише знаннями з філософії, зокрема німецької класичної філософії, але й знанням мов,

які давали можливість читати філософські джерела в оригіналі й перекладати їх для інших дослідників.

Привітав учасників читань ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди **Юрій Бойчук**. Ректор наголосив на масштабному внеску у розвиток університету, кафедри філософії,

яку професор очолювала багато років, та філософської науки загалом і філософії освіти зокрема.

На пленарному засіданні конференції виступив директор Інституту філософії НАН України **Анатолій Єрмоленко**. Він зосередив увагу на філософській

Імплементация педагогіки миру

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка 19 листопада розпочала роботу Міжнародна науково-практична конференція «Фундаментальні засади та імплементация педагогіки миру в Україні й світі».

Захід організувала кафедра загальної педагогіки та андрагогіки. Учасників та гостей привітала ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, член-кореспондент НАПН України **Марина Гриньова**. До конференції долучилося понад 200 учасників із України, а також Польщі, Бразилії, Канади, Німеччини.

Учасники зустрілися у змінному форматі, щоб укотре засвідчити важливість реформування вищої освіти, обговорити теоретичні засади педагогіки миру у вітчизняному й зарубіжному науковому дискурсі, розкрити концептуальні засади підготовки нового вчителя з базовими цінностями толерантності, миролюбства, справедливості й ін. Головна ідея – презентувати принципи педагогіки миру та

їхнього застосування в навчанні й вихованні молоді, розглянути інтеграцію педагогіки миру з принципами сталого розвитку суспільства, простежити імплементацию ідей педагогіки миру в діяльності педагогів-новаторів, представити нові напрями й нові освітні ідеї.

На пленарному засіданні виступив начальник управління Державної служби якості освіти у Полтавській області доцент **Юрій Кращенко**, який підбив підсумки II етапу всеукраїнського моніторингу якості освіти в умовах воєнного стану за результатами тестування учнів 6 і 8 класів з української мови та математики.

Завідувач відділу змісту і

технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України **Мирослава Вовк** у доповіді приділила увагу психолого-педагогічній підготовці майбутніх педагогів, основні виклики та механізми врегулювання їх у педагогічній освіті.

Т.в.о. завідувача кафедри психології та педагогіки Дніпровського державного університету внутрішніх справ **Вікторія Савіценко** презентувала виховні впливи держави на формування особистості на сучасному етапі.

Завідувач кафедри правознавства та фінансів Полтавського інституту економіки і права ЗВО «Відкритий

міжнародний університет розвитку людини «Україна» **Руслан Басенко** розкрив людинотворчий потенціал ренесансної ідеї цілісної освіти особистості у побудові життєстверджувальної гуманістичної парадигми виховання.

Доктор філософії **Марина Кирилюк** презентувала професійний розвиток педагогів у Польщі.

Викладач Вищої школи публічного управління **Тетяна Бондаренко** розповіла про самореалізацію особистості державного службовця як основу його публічної діяльності.

Учасники не лише підсумували результати наукових дискусій, а й окреслили перспективи подальшої співпраці.

Організаційний комітет Міжнародної науково-практичної конференції висловлює подяку всім, хто долучився до проведення наукової події. Висловлюємо щирі сподівання, що конференція сприятиме розвитку дослідження вищої освіти в Україні й світі.

Оксана ЗЕЛІК,
керівник пресслужби
Полтавського НПУ
імені В.Г. Короленка

германістиці в науково-педагогічній спадщині Марії Култаєвої. Почесний доктор Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, ректор вищої теологічної школи «Августана» м. Нейдетельсау (Німеччина) **Кристов Асмут** виступив з доповіддю «Виховання, образ, освіта». Провідний науковий співробітник Інституту філософії НАН України, президент Філософського фонду України **Євген Бистрицький** розповів про Марію Култаєву як філософа просвітництва. Голова вченої ради ХНПУ імені В.Н. Каразіна **Віль Бакіров** висвітлив яскраву персоніфікацію філософсько-педагогічної творчості М.Д. Култаєвої. Завідувач відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки НАПН України **Наталія Дічек** представила доповідь про творчі зв'язки М.Д. Култаєвої і журналу «Філософія освіти».

Професор кафедри теоретичної і практичної філософії Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Михайло Бойченко** виступив з доповіддю на тему «Обов'язок розуму як служіння Батьківщині: відповідь на інвазію промову Мартина Гайдегера». Професор кафедри теоретичної філософії ХНУ ім. В.Н. Каразіна **Надія Корабльова** виголосила доповідь «Марія Култаєва: служіння Розуму», а провідний науковий співробітник Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, Президент Міжнародної асоціації філософського мистецтва **Назін Хамітов** – «Марія Култаєва як мислитель, педагог і людина: воля до пізнання, творчості й співтворчості».

Далі робота конференції тривала на секційних засіданнях за напрямами: Секція 1. Вчитель як воля до знань та

обов'язок служити Вітчизні. Секція 2. Філософія освіти і виховання у контексті національного відродження. Секція 3. Суспільна дієвість філософії: досвід громадянської освіти та виховання в Україні. Секція 4. Європейська освіта: досвід філософського осмислення. Секція 5. Нові обрії глобальної освіти: від символів миру до Формули миру. Секція 6. Філософія перекладу і практики перекладу.

Марія Култаєва присвятила своє життя філософії, виростила не одне покоління учнів, які й надалі розвивають її наукові концепти. Пам'ятаймо видатних науковців, наших друзів і колег, вшануємо їх пам'ять, продовжуймо їхню справу!

Тетяна УРИСЬ,
пресекретар УДУ
імені Михайла Драгоманова

Міждисциплінарний Форум МАН України

12 листопада Національний центр «Мала академія наук України» – Центр ЮНЕСКО другої категорії з наукової освіти, спільно з командою партнерів-співорганізаторів, яка вже налічує понад 30 наукових установ НАН України й НАПН України, установ і закладів освіти МОН України, громадських організацій і зарубіжних партнерів зі США, Польщі та Ізраїлю, провели VI Всеукраїнський відкритий науково-практичний онлайн-форум «Інноваційні трансформації у сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії».

Мета Форуму – сприяти формуванню і вдосконаленню наукової думки щодо сучасного технологічного, методичного та організаційного забезпечення освітнього процесу в нашій державі, створення сприятливих умов для інтеграції та консолідації діяльності українських науковців та освітян з науково-освітньою інфраструктурою Євросоюзу та розвинутих країн світу, реалізації можливостей поділитися результатами напрацювань і досліджень, що знайдуть своє відображення у роботі, яку веде наша держава в галузі освіти в умовах воєнного часу та після нього.

Форум проводився відповідно до Програми спільної діяльності Національної академії наук України і Національної академії педагогічних наук України на 2023-2025 роки.

Для участі у Форумі офіційно зареєструвалося понад 1000 учасників. Найактивніші учасники – з Київської, Харківської, Сумської, Дніпропетровської, Вінницької, Закарпатської, Хмельницької, Донецької, Одеської областей та м. Києва. 167 спікерів публічно виступили на платформі Форуму (на пленарному засіданні та секційних) й обмінялися думками. До оргкомітету надійшло близько 180 наукових доповідей, у яких представлено найбільш актуальні проблеми сучасної науки та освіти, інноваційні проєкти і технології, що впроваджуються в освіті в

умовах воєнного часу.

Захід відкрив голова Форуму, президент Центру ЮНЕСКО з наукової освіти «Мала академія наук України», академік НАН України, академік НАПН України **Станіслав Довгий**, який висвітлив напрями розвитку наукової освіти в Україні. З вітальними промовами до учасників Форуму звернулися: народний депутат України, заступник голови Комітету з питань освіти, науки та інновацій **Сергій Колебошин**; ректор Донецького державного університету внутрішніх справ,

професор, полковник поліції **Сергій Вітвіцький**; проректор з наукової роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова **Григорій Торбін**; директор Центру українсько-європейського наукового співробітництва, професор **Михайло Віхляєв**. Вони зазначили про важливість освітніх інновацій та їхню особливу значимість для освіти у воєнний період.

На пленарному засіданні виступили з доповідями: директор Українського мовно-інформаційного фонду НАН України, академік НАН України **Володимир Широков**; заступник директора Інституту кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України, академік НАН України **Олександр Палагін**; директор Інституту обдарованої дитини НАПН України **Максим Гальченко**; професор Холонського технологічного інституту (Ізраїль) **Ілля Левін**;

професор Інституту педагогічних наук Опольського університету (Польща) **Фабіан Андрушкевич**; професор Університету Флориди, директор Нейронної лабораторії у Школі викладання та навчання (Гейнсвілл, штат Флорида, США) **Павло Антоненко**; директор Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України **Вікторія Сидоренко**; проректор КНЗ «Черкаський ОІПОП Черкаської обласної ради», професор **Наталія Лісова** та ін.

Наукові напрями роботи

онлайн-форуму було представлено 11 секціями та їхніми модераторами з різних наукових установ України:

Активи інноваційного розвитку освіти: технології, методики, ресурси (**Валентина Дем'яненко**, НЦ «МАНУ»);

Цифровізація освіти на засадах STEM в умовах євроінтеграції (**Ольга Кузьменко**, НЦ «МАНУ»; **Оксана Лозова**, ДНУ «ІМЗО»);

Інформаційно-цифрові сердовища закладів освіти: трансформація, безпека, вплив AI (**Ольга Пінчук**, Інститут цифровізації освіти НАПН України);

Soft skills – навички XXI століття: що найбільше цінують роботодавці (**Лариса Сергеева**, ЦІППО ДЗВО «УМО» НАПН України);

Впровадження наукової освіти в українській освітній простір: зарубіжний і вітчизняний досвід, перспективи (**Оксана Ковальова**, Інститут обдарованої дитини НАПН України);

Трендотчінг ринку праці в системі підготовки і підвищення кваліфікації фахівців в умовах повоєнного відновлення України (**Володимир Кулішов**, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України);

Управління адаптивними процесами в освіті в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення (**Галина Єльнікова**, ГО «Школа адаптивного управління соціально-педагогічними системами», ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія» ХНПУ імені В.Н. Каразіна; **Зоя Рябова**, ЦІППО ДЗВО «УМО» НАПН України);

Актуальні проблеми реабілітаційної психології в Україні (**Олена Волярська**, ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України);

Розвивальний потенціал віртуального освітнього простору (**Марина Смульсон**, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України);

Багаторівнева система підготовки педагогів профільного і професійного навчання в умовах освітньо-науково-виробничого кластера (**Ірина Голіяд**, ДНУ «ІМЗО»);

Позашкільна освіта: теорія, практика, методика (**Василь Каричковський**, УДУ імені Михайла Драгоманова);

Секції «Актуальні проблеми реабілітаційної психології в Україні» та «Розвивальний потенціал віртуального освітнього простору» зібрали понад 300 учасників і відбулися у змішаному форматі у залі засідань Президії НАПН України.

Ірина САВЧЕНКО,
учений секретар
НЦ «МАН України»,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

Посилання на пленарне засідання:

«Центр науки» презентовано в УГСП

Минулого місяця в укритті центрального корпусу Університету Григорія Сковороди в Переяславі презентовано «Центр науки» – обладнання, за допомогою якого можна вивчати явища природи, досліджувати фізичні властивості речовин та експериментувати. Йдеться про 13 експонатів, призначення яких спрямовані покращити навчальний процес та допомогти студентам краще засвоїти матеріал.

Старт діяльності Центру відбувся за участі директора освітніх програм та програм співпраці з Україною **Роберта Щесни**, керівника «Центру науки» у місті Тернопіль **Михайла Сиротюка** та начальника відділу освіти Переяславської міської ради **Петра Ярмоленка**.

Ініціативу створення Центру науки впроваджують міжнародна організація «Humanitarian Innovation Group» за сприяння Міністерства молоді та спорту України та місцевої влади на базі Центру молодіжних ініціатив. У Переяславі він став платформою, де мешканці громади можуть не тільки вивчати теорію у сфері науки, а ще й вдосконалювати свої наукові здібності на практиці. Наразі в Україні, окрім переяславського, вже функціонують чотири наукові простори (у Тернополі, Вінниці, Ніжині, Кам'янському).

Спершу з вітальним словом присутніх звернувся ректор Університету Григорія Сковороди в Переяславі **Віталій Коцур**: «Коли випала нагода саме на базі нашого закладу розмістити такий Центр, ми одразу ж загорілися такою ідеєю, адже розуміємо, що це

корисно для студентів факультету природничої освіти, які вже незабаром стануть педагогами. Сподіваємося на подальшу співпрацю і ще не на одну таку виставку. Можливо, скористаємося тим, що вона пересувна, і покажемо її в інших, сусідніх громадах. Знаю, що цей проєкт принесе багато користі молоді нашої громади».

Експонати, що їх представлено на біологічній виставці та з якими познайомилися сквородинівці:

• **Людина-пазл.** За його допомогою можна зрозуміти будову організму.

• **Перевернутий зір.** За допомогою спеціальних окулярів потрібно скласти простий пазл з чотирьох елементів. Складнощі додає той факт, що особа бачить загальну картину перевернутою: положення рук дзеркально змінюється.

• **Ріеновага.** Експонат допоможе зрозуміти, як працює вестибулярний апарат людини. Треба стати на півкулю і провести кульку по лабіринту. Тиск у півсфері регулюється у залежності від віку та здібностей особи.

• **Стрес.** Ця модель живиться від мережі. Потрібно провести електрод, не торкаючись макету. Модуль помилок показує кількість доторків.

• **Головоломки.** Для розв'язання логічних завдань, що вимагають від гравця задіяння стратегії, інтуїції та іноді ерудиції й уважності.

• **Радіо в зубах.** Експериментальним шляхом показано кісткову провідність. Якщо зубами доторкнутися до електрода, то можна почути звук.

• **Кут зору.** На експонаті встановлено фішки, за допомогою яких можна визначити власний кут зору.

• **Дзеркало Франкенштейна.** Дві людини сідають навпроти і кожен бачить своє зображення тільки наполовину, доповнене половиною зображення іншого учасника.

• **Фантомний біль.** Експонат демонструє, як працює нервова система.

• **Гнучкість.** За допомогою вправи з'ясувати, як функціонально працює тіло.

• **Симетрія обличчя.** Встановлені дзеркала показують, що обличчя несиметричне.

• **Набір для навчання домедичної допомоги.** Представлено базовими компонентами, які з часом можна доповнити.

Сквородинівці різних спеціальностей, а також викладачі та гості, отримали приємні враження від побаченого і пообіцяли неодмінно привести сюди друзів і студентів аби показати їм, яким цікавим може бути навчання та познавчальні можливості.

Віримо, що протягом перебування виставки в стінах УГСП вона стане платформою, де усі охочі зможуть не тільки вивчати теорію, а ще й вдосконалювати свої здібності на практиці.

Грантодавцем проєкту, який займається створенням можливостей розвитку молоді, є організація HIG (Humanity Innovation Group). Саме вони знаходять донорів та створюють подібні інтерактивні виставки. Одним з партнерів HIG є благодійний фонд німецької компанії Lufthansa. Проєкт реалізовано в межах програми «Молодіжні центри і наука» за підтримки Міністерства молоді та спорту України, Першого державного музею науки, ГО «Академія розвитку громадянського суспільства», факультету природничої освіти Університету Григорія Сковороди в Переяславі, Переяславської міської ради.

Максим ЛЕВЧЕНКО,
фото Ірини СЕРЕДИ,
відділ інформаційних технологій
та зв'язків з громадськістю УГСП

«На принципах демократичного розвитку суспільства, поваги до інтересів і запитів людини»

У попередньому числі газети «ОіС» видруковано початок інтерв'ю з академіком НАПН України, віцепрезидентом НАПН України, директором Інституту педагогіки НАПН України *Олегом Толузовим* з приводу виходу у світ його монографії «Освітня сфера України: національні пріоритети, проблеми і перспективи» (2024). Тут пропонуємо закінчення матеріалу.

Закінчення. Початок у «ОіС» № 9-10.

– Олеже Михайловичу, щойно Ви назвали виклики, подібні тектонічним зсувам. Чи може щось їм дорівнювати?

– Уявіть собі, так! Інформаційні технології відкрили нову еру в історії людства, тому наступний виклик – обмежений доступ до цифрових навчальних пристроїв, неналежне забезпечення високошвидкісним інтернет-зв'язком, незадовільне управління закладів освіти доступом до ІТ-інфраструктури. Далеко не всі вчителі мають необхідні навички роботи в цифровому середовищі, з новим інструментарієм, за кваліфікованої технічної підтримки заклади не поспішають з перебудовою освітнього процесу.

У складні для країни роки народилося чимало важливих ініціатив у справі цифровізації національної освіти. Створено безкоштовний цифровий застосунок «Вивчаю – не чекаю», за допомогою якого учні початкової школи опановують математику, використовуючи його у класі, дистанційно, у домашньому навчанні. Завдяки експериментальній роботі всеукраїнського рівня «Технологія навчання учнів початкової школи 'Розумники'» з'явилися 63 розробки ігрових ресурсів з математики й української мови, віртуальний кабінет учителя, система моніторингу навчальних успіхів учнів тощо.

Значну науково-методичну підтримку в розв'язанні проблем інформаційних технологій отримують заклади загальної середньої освіти від учених НАПН України, зокрема Інституту цифровізації освіти. Вчені є розробниками матеріалів до понад 50 електронних засобів і програмних систем.

За допомогою вчених НАПН України в освітню практику впроваджено SMART-комплекси з навчання кваліфікованих виробників та застосування цифрових технологій у їх професійній підготовці. Йдеться про комплекси «Слюсар», «Мурування арок», «Кухар», «Перукар» та інших, пов'язаних з конкретним виробництвом.

– Розумію, Вами наразі згадано лише невелику частину напрацювань, що стали

відповідями на зазначені виклики. Але прошу перейти до наступного питання – розвиток дітей раннього та дошкільного віку.

– Перспективи розвитку освітньої сфери традиційно розпочинаються з погляду в майбутнє навчального процесу дітей раннього та дошкільного віку. Йдеться, зокрема, про забезпечення доступу до якісних та інклюзивних освітніх послуг, оновлення змісту дошкільної освіти, розвиток та вдосконалення мережі закладів дошкільної освіти державної, комунальної і приватної форм власності. Значну увагу створенню й оновленню програм дошкільної освіти приділяє Центр раннього розвитку дитини та дошкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України.

– Одним з важливих пріоритетів є освітній простір дітей з особливими потребами. Як Ви бачите розвиток цієї сфери?

– У цій сфері треба якомога швидше ліквідувати негативні тенденції, пов'язані з певною стихійністю, поспішністю у збільшенні кількості учнів, яких охоплюють інклюзивним навчанням, це – перше. Друге – необхідно мати толерантних, готових працювати з цією категорією педагогів і викладачів, а також сучасні засоби навчання та реабілітації, кошти на придбання навчально-методичної літератури, наочних дидактичних посібників.

Назріла потреба запровадити державний статистичний облік і єдиний категоріальний класифікатор дітей з особливими освітніми потребами, а також ліцензійний психолого-педагогічний інструментарій

оцінки їхнього розвитку. Незабаром очікує профільне навчання не лише на рівні спеціальних та інклюзивних закладів, а й в окремих класах і групах на основі особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів.

– До формування особистості дитини та забезпечення її всебічного розвитку покликана позашкільна система освіти. В останні роки їй здебільшого доводилося працювати з використанням технологій дистанційного навчання.

– Проблем зібралось чимало, і це насамперед невідповідність між сучасними запитамі й потребами дітей і батьків та якістю освітніх послуг, їх матеріально-технічним забезпеченням. Гостро стоїть питання фінансової неспроможності громад утримувати заклади позашкільної освіти, а отже збереження її інфраструктури, земельних ділянок, спортивних і спортивно-оздоровчих приміщень та наявного обладнання.

Позашкільна освіта передбачає насичення освітнього процесу ефективними заходами, створенням і забезпеченням активної роботи нових гуртків, секцій, клубів, об'єднань на базі закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти. А також сприяння розробленню і впровадженню сучасного та якісного науково- та програмно-методичного супроводу.

– Чи не найбільше зараз є затребуваною система професійної (професійно-технічної) освіти?

– Так. Серед пріоритетних цілей – оновлення змісту освіти, наповнення її відповідно до найважливіших вимог роботодавців та підвищення якості навчання.

З метою прискореного виходу на ринок праці дорослого населення триватиме робота короткотермінових курсів для здобуття часткових кваліфікацій, що допоможе внутрішньо переміщеним особам, зменшить кількість безробітних у країні. На освітній платформі «Професійна освіта онлайн» за підтримки міжнародних партнерів заплановано подання навчальних матеріалів конкретних дисциплін, практичних завдань.

Серед важливих напрямів вдосконалення системи фахової передвищої освіти – імплементація Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи професійної освіти і підготовки. А найголовніше – створення сучасної мережі укрупнених закладів, що дасть новий поштовх розвитку освіти цього типу, розширення її можливостей у підготовці кваліфікованих і компетентних фахівців для національної економіки.

– Кілька слів про вищу освіту, будь ласка.

– Тут передусім йдеться про забезпечення

конкурентоспроможності вищої освіти, для чого необхідно подолати розпорошеність ресурсів, ліквідувати подрібненість, дубльованість та профільну невідповідність. Стратегія розвитку закладів вищої освіти значною мірою залежить від їх прискореного укрупнення. У найближчій перспективі зможе дати відчутний ефект застосування надійної національної рейтингової системи оцінювання закладів вищої освіти, організованої на принципах конкурентності, що давно підтверджено європейським і світовим досвідом.

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки орієнтована на інтеграцію до Єдиного європейського освітнього простору, а її цілі та завдання є дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в повенний період.

Тут само згадаю і про невід'ємний складник національної освіти – сучасну освіту дорослих, що дає змогу людині здобувати знання, навички й уміння впродовж життя. До неї належить навчання осіб «третього віку», дорослих з інвалідністю, безробітних, а також післядипломна та самоосвіта. Наразі розроблено пріоритетні напрями її розвитку та вдосконалення на найближчий період.

– Якими ви бачите перспективи розвитку освіти в Україні?

– Безсумнівним при погляді в завтрашній день залишається те, що роль освіти, як і її науково-методичного супроводу, буде провідною в суспільстві, оскільки освіта, а з нею і педагогічна наука, залишатиметься дотичною до всього навколишнього світу, стосуватиметься долі кожної людини. Керуючись стратегією людиноцентризму та принципами демократичної реалізації в освіті особистісного потенціалу, в майбутньому, як і нині, здійснюватиметься широке сприяння у досягненні індивідуальної мети. Усі етапи освітнього процесу орієнтовані на нарощування ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Визначальними стануть інтеграція та взаємодія формальної, неформальної та самостійної освіти. Серед основних засад подальшого поступу, як і раніше, залишається забезпечення і підвищення якості освіти, що означатиме підтримку її конкурентоспроможності, прискорене входження до європейського та світового освітнього простору.

– Щиро дякуємо, Олеже Михайловичу! Успіхів Вам і очолюваним Вами колективам!

Лідія ТКАЧЕНКО,
«ОІС»

Диплом Почесного доктора наук ЛНУ імені Тараса Шевченка – в Агнєшки Цибаль-Міхальської

16 жовтня в Університеті ім. Адама Міцкевича в Познані (Республіка Польща) відбулася церемонія вручення диплома і мантиї Почесного доктора наук Луганського національного університету імені Тараса Шевченка голові Комітету педагогічних наук Польської академії наук, іноземному члену Національної академії педагогічних наук України, доктору габілітованому, професору **Агнєшці Цибаль-Міхальській**.

Урочиста подія відбувалася на засіданні вченої ради педагогічного факультету Університету ім. Адама Міцкевича в Познані під головуванням доктора габілітованого, професора **Вальдемара Сегіста** за участю проректора, доктора габілітованого, професора **Збішка Мелосика**.

З метою виконання місії вручення диплома і мантиї Почесного доктора наук ЛНУ імені Тараса Шевченка до Університету ім. Адама Міцкевича в Познані прибули голова вченої ради ЛНУ імені Тараса Шевченка, академік НАПН України **Віталій Курило**; ректор ЛНУ імені Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук, професор **Олена Караман**.

На урочистому засіданні українські вчені виступили з доповідями перед науковою спільнотою педагогічного факультету: «Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: переміщений університет» (Курило В.С.), «Наукова діяльність переміщеного університету та підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації» (Караман О.Л.).

Підставою для вручення диплома і мантиї польській науковиці стала ухвала вченої ради ЛНУ імені Тараса Шевченка від 18.09.2024 р. щодо присвоєння голові КПН ПАН професору Агнєшці Цибаль-Міхальській почесного звання «Почесний доктор наук ЛНУ імені Тараса Шевченка» за видатні досягнення в галузі освіти і педагогічної науки, значний внесок у зміцнення міжнародних зв'язків між

університетом та зарубіжними науковими установами і закладами вищої освіти, популяризацію університету в освітньо-науковому просторі Республіки Польща.

У засіданні вченої ради взяли участь президент НАПН України **Василь Кремень**; академік-секретар відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України **Світлана Сисоєва**.

Наприкінці церемонії вручення диплома і мантиї Почесного доктора наук ЛНУ імені Тараса Шевченка професор Агнєшка Цибаль-Міхальська подякувала вченій раді ЛНУ імені Тараса Шевченка за почесну нагороду, яка є найвищою академічною відзнакою, наголосивши на важливості і цінності польсько-української та українсько-польської наукової співпраці, що триває у складний історичний момент відстоювання європейських цінностей в умовах зовнішніх викликів і загроз.

Зі свого боку Віталій Курило і Олена Караман від імені освітян і науковців України висловили вдячність польському народу, Президенту Польщі та Уряду за величезну підтримку України, мільйонів українців, українських освітян і науковців у кривавій війні, яку розгорнула РФ проти України та всього цивілізованого світу. Вчені відзначили, що Україна і Польща з перших днів війни разом встали на захист Європи від російської агресії.

Візит Віталія Курила і Олени Караман супроводжувався зустрічами з освітянами і науковцями Університету ім. Адама Міцкевича в Познані, відвідуванням музейної експозиції до 105-річчя від дня заснування університету, що став черговим етапом ефективної партнерської взаємодії вчених України і Польщі.

Параска ДОЦЕНКО,
заступник начальника відділу НКК
та міжнародних наукових зв'язків
НАПН України

Досвід професійної комунікації та його імплементація

25 жовтня у Державному університеті імені Михайла Драгоманова відбувся Міждисциплінарний круглий стіл присвячений пам'яті української журналістки, публіцистки, громадської діячки, головної редакторки газети «Освіта», членкині Національної спілки журналістів України **Коноваленко Ольги Степанівни**. Учасники дискутували за темою «Філософія та публічні комунікації: інформаційний простір сучасної культури». Науково-педагогічні працівники, науковці та зацікавлені дебютанти такого заходу – студенти – культурологи, журналісти, філософи, майбутні фахівці реклами та зв'язків із громадськістю.

Модератором заходу виступив директор Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики **Сергій Русаков**. «Розумна журналістика формується мудрим наставництвом», – зазначав він і ці слова стали гаслом круглого столу. З вітальним словом до присутніх звернувся проректор із наукової роботи УДУ імені Михайла Драгоманова **Григорій Торбін**. Він згадав Ольгу Коноваленко і зазначив: «Від фахового рівня журналіста, культуролога, філософа залежить не менше ніж від виробництва зброї». Ці слова нагадали про необхідність вивіреної діяльності фахівців у сфері комунікацій в умовах війни. «Журналіст має знати все. Міждисциплінарність

освіти журналіста не виключає жодної з галузей знання. І саме про журналіста сучасний тренд – освіта протягом життя», – такими переконливими словами до присутніх звернулася провідна наукова співробітниця Інституту обдарованої дитини НАПН України, головна редакторка Всеукраїнської газети «Освіта і суспільство» **Лідія Ткаченко**. Вона нагадала про концепцію холистичного підходу газети «Освіта», якою вона стала у 90-роки, за очільництва Ольги Коноваленко. На круглому столі виступили завідувачка кафедри філософської антропології, філософії культури та антропології ННІ філософії та освітньої політики УДУ імені Михайла Драгоманова **Тамара Розова**; заступниця директора з навчально-методичної роботи ННІ філософії та освітньої політики **Вікторія Василенко**.

Учасники заходу ознайомилися з університетською студентською газетою «Студентський глобус», редактором якої був від 2005 до 2015 року Сергій Русаков. Нині їй на зміну прийшла сучасна молодіжна газета «Cult Waves», шостий випуск якої було презентовано. Газета створюється на базі ННІ філософії та освітньої політики. Редакторами видання є студентки другого курсу спеціальності «Культурологія» **Дар'я Чуріна** та **Вероніка Марченко**.

У межах круглого столу драгоманівці колективно доєдналися

до написання радіодиктанту від «Суспільне. Новини», авторкою тексту якого була **Оксана Забужко**, читцем – **Павло Вишебаба**.

У дискусії взяли участь директор ННІ публічного управління та адміністрування **Віталій Сташук** з тезами «Постправа – реальність чи вигадка?»; професорка кафедри антропології, філософії та культурології ННІ філософії та освітньої політики **Лариса Осадча**. «Лихослів'я – спосіб демонізувати ворога», – стверджує вона у своєму виступі з теми «Лихослів'я в сучасних публічних комунікаціях: засоби табування та легітимізації». Завідувачка кафедри філософії та освітньої політики **Катерина Гончаренко** наголосила: «Якщо журналістика буде філософською, то не доведеться звертатися до постправди» (виступ на тему «Мистецтво як засіб комунікативних практик»). Студенти теж долучилися до обговорення й запропонували своє бачення проблематики.

Дискусія залишила по собі приємний смак інтелектуального збагачення інсайтами від співпраці досвідчених фахівців та сміливих початківців, які готові підтримувати, а згодом і переймати штурвал комунікації у сучасному публічному просторі.

Юліана МАТВІЮК,
студентка УДУ
імені Михайла
Драгоманова

*Лише той Учитель,
хто живе так, як навчає.*
Григорій Сковорода

Щоб навчати, надихати і підтримувати учнів, учителям потрібно мати вдосталь внутрішнього ресурсу. Якраз канікули – час, коли можна взяти паузу і трішки відновитися. Учителі вміють організувати вільний від уроків час так, щоби потім пропобачене і почуте не тільки розповісти своїм учням як позапрограмовий матеріал, а й пробудити інтерес до пошуку.

Педагогічний колектив Гімназії-інтернату № 13 м. Київ (директор – **Світлана Возненко**), разом із членами правління Київської «Просвіти» (голова – **Кирило Стеценко**, народний артист України) 29 жовтня відвідали меморіал «Янголи Перемоги», що в с. Мощун на Київщині.

Начальник відділу культури, молоді і спорту Гостомельської селищної ради **Катерина Павленко** провела емоційно насичену зустріч-екскурсію в селі Мощун, яке на початку повномасштабного вторгнення росії в Україну стало одним із форпостів, що допомогло українським військовим виграти битву за Київ. Українські війська повністю звільнили Мощун від ворога 21 березня 2022 р. Тут у найзапеклішому бою полягли близько сотні бійців з різних куточків України. Вони протистояли півтисячному угрупованню ворога і стримали елітні підрозділи десантних військ та морської піхоти РФ. Це була одна з перших перемог на початку широкомасштабної війни.

Катерина Павленко розповіла історію створення меморіалу. 4 травня 2022 р. в одному з окопів було знайдено тіло командира роти 72 ОБр **Бадрі Лопашвілі**. Його родина виступила з ініціативою облаштування меморіалу саме в лісі, де відбувалися бої за Мощун, і вже у червні на місці трагедії встановила йому пам'ятник.

Освіта – просвіта – культура

11 березня 2023 р. на місці героїчної оборони Києва у селі Мощун за ініціативи родини Бадрі Лолашвілі було встановлено пам'ятний знак «Янголи Перемоги».

Столичні освітяни були приємно вражені вагомою культурно-просвітницькою роботою, що триває у зруйнованому ворогом у 2022 р., а нині відновленому Будинку культури

та реманенту, а головне – взаємозв'язок поколінь. Це те, на чому нині освітяни й просвітяни мають наголошувати під час роботи.

Особлива нота зраненого війною міста-героя Гостомель – мурали «Очі» і «Мрія» (автори – **Ірина Романченко** і **Сергій Радього**) та суперсучасний стадіон, стіни якого розписані дітьми, які на ньому тренують-

в Мощуні (директор – **Сергій Мустафа**). Тут звучить пісня (гурт «Заграва», керівник – заслужена артистка України **Світлана Мустафа**) і художнє слово, виставлено картини місцевого художника **Павла Шарка**, полотна **Олександра Лихошерста** із с. Горенка, яке теж дуже постраждало під час окупації, та роботи учасників осіннього пленеру «Мощун – незагоєна рана». Село відновлюється і живе. Це наша сучасна історія, про яку потрібно обов'язково говорити зі здобувачами освіти і яку необхідно вивчати. Якраз про це рядки Ліни Костенко:

А ми живі,
нам треба поспішати...
Зробити щось,
лишити по собі...

Вразив присутніх Будинок культури в с. Озера (директор – **Тетяна Апанасенко**), сучасна бібліотека, інноваційний виставковий зал, виставка старовинного українського одягу

ся, а це значить, що молодь зайнята корисними справами, веде здоровий спосіб життя, а місто відроджується і живе!

Картинна галерея «Сила громади» (керівниця – **Ірина Романченко**) – це мистецький простір, де відображено історію міста-героя від початку повномасштабного вторгнення до тепер – літопис життя жителів Гостомеля під час окупації і відновлення. Це особливий освітній простір для проведення уроків історії, української літератури, громадянської освіти тощо.

Начальник відділу культури, молоді і спорту Гостомельської селищної ради Катерина Павленко наголосила на тому, що всі ключові проблеми і виклики вирішуються, якщо є злагоджена командна робота, віра у свої сили і мрія, а мрія у нас одна – Перемога!

Ольга ХОДАЦЬКА,
заступник голови
Київської «Просвіти»

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського

оголошує конкурс на заміщення вакантних посад:

- **завідувач відділу** педагогічного джерелознавства та біографістики;
- **завідувач сектору** сухомлиністики відділу педагогічного джерелознавства та біографістики;

Вимоги: громадянство України, вільне володіння українською мовою, науковий ступінь доктора наук або доктора філософії (кандидата наук), вчене звання, не менше п'яти років досвіду і не менше 10 публікацій, у тому числі не менше однієї у наукометричних базах, та/або патентів, володіння засобами ІКТ, а також високі моральні якості.

• старший науковий співробітник у відділі:

- ✓ наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти;
- ✓ цифрових технологій та комп'ютерного забезпечення;
- ✓ педагогічного джерелознавства та біографістики;

Вимоги: вільне володіння українською мовою, мають науковий ступінь доктора наук або доктора філософії (кандидата наук), не менше п'яти років досвіду і не менше 7 публікацій та/або патентів, володіння засобами ІКТ, а також високі моральні якості.

• науковий співробітник у відділі науково-освітніх інформаційних ресурсів;

• молодший науковий співробітник у відділі:

- ✓ наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти;
- ✓ цифрових технологій та комп'ютерного забезпечення;

Вимоги: громадянство України, вільне володіння українською мовою, вища освіта рівня спеціаліста або магістра, володіння засобами ІКТ, а також високі моральні якості.

Строк подання заяв – один місяць з дня опублікування оголошення.

Документи на конкурс: 1) письмова заява на ім'я керівника, написана власноруч; 2) копія документа, що посвідчує особу; 3) особовий листок з обліку кадрів з фотографією; 4) автобіографія; 5) перелік наукових праць, опублікованих у вітчизняних та/або іноземних (міжнародних) рецензованих фахових виданнях; 6) копії документів про вищу освіту, підвищення кваліфікації, присудження наукового ступеня, присвоєння вченого звання, військового квитка (для військовослужбовців або військовозобов'язаних); 7) копія трудової книжки (за наявності); 8) письмова згода на збір та оброблення персональних даних.

Копії документів, що подає претендент (крім копії паспорта), має бути засвідчено за місцем роботи претендента або нотаріально.

• завідувач господарства у господарський відділ.

Документи подавати за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В.О. Сухомлинського, каб. 29-А, відділ кадрів. **Телефон для довідок: +38-099-425-65-74.**

Інститут вищої освіти НАПН України

оголошує конкурс на посаду молодшого наукового співробітника (0,75)

Вимоги: доктор філософії /кандидат наук, або особа, що має вищу освіту магістерського рівня.

Строк подання заяв протягом 30 календарних днів з дня оприлюднення оголошення.

Документи на конкурс: 1) письмова заява на ім'я керівника про участь у конкурсі, написана власноруч; 2) копія документа, що посвідчує особу; 3) заповнена особова картка (встановленого зразка); 4) автобіографія; 5) копія трудової книжки (за наявності); 6) копії документів про вищу освіту, підвищення кваліфікації, присудження наукового ступеня, присвоєння вченого звання, військового квитка (для військовослужбовців або військовозобов'язаних); 7) перелік наукових праць кандидата, опублікованих впродовж останніх п'яти років у вітчизняних та/або іноземних (міжнародних) рецензованих фахових виданнях (далі – наукові праці), зокрема опублікованих: у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, який затверджено центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; у наукових виданнях інших держав; в іноземних (міжнародних) виданнях, проіндексованих у міжнародних наукометричних базах, з посиланнями на інформаційні ресурси та веб-сайти, на яких їх розміщено, або електронні копії наукових праць (надсилати на зазначену в оголошенні адресу електронної пошти; 8) письмова згода на оброблення персональних даних.

Документи подавати за адресою: 01104, м. Київ, вул. Бастионна, 9, (каб. 901), e-mail: t.stefanska@ihed.org.ua. **Телефон для довідок: (044) 285-71-24, (093) 093-22-00.**

Контактна особа Стефанська Тетяна Володимирівна.

100 років професійності,

Заснований у Сумах у 1924 році заклад педагогічної освіти неодноразово змінював свій статус і місце розташування. Незмінною залишалася місія – якісна підготовка вчителя, громадянина і патріота України. Випущено понад 120 тис. висококваліфікованих фахівців, з них лише за роки незалежності України дипломи

про вищу освіту одержали 53 294 випускники. Упродовж 100-річного розвитку Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка сформувався як регіональний бренд культури, науки й освіти, з унікальною атмосферою освітніх традицій підготовки майбутніх педагогів.

Історія закладу вищої освіти

У 1924 р. Сумська окружна інспектура розпочинає масову підготовку вчителів. До роботи залучено кращі лекторські кадри міста й області, однак бажаючих навчатися значно більше, аніж реальних місць.

Ураховуючи запит і високу результативність короткотермінових курсів, 16 грудня 1924 р. відповідно до Постанови Президії Сумського окружного виконавчого комітету (протокол № 59) відкриваються Сумські вищі трирічні вчительські курси. Завідувачем призначено **Григорія Приймака**.

До приймальної комісії надійшло 138 заяв, більшість – від вихідців із селян. Уперше проведено вступні іспити з фізики, української і російської мов, політграмоти, математики, природознавства, краєзнавства. За результатами іспитів на перший курс зараховано 61 слухача, а упродовж навчального року контингент студентів розширений до 93 осіб. З першого дня функціонування Сумські педагогічні курси здійснювали навчальний процес українською мовою. Викладачі особливу увагу зосереджували на опануванні математики та гуманітарних предметів, що давало можливість розвивати творчі здібності майбутніх педагогів.

У липні 1925 р. курси реорганізували в Сумський педагогічний технікум, який до 1931 р. розташовувався у приміщенні Духовного училища

на вул. Троїцький (тепер – червоний корпус Сумської обласної клінічної лікарні). Обов'язки директора виконували **Йосип Рожновський** (1925), **Андрій Ведмедер** (1925–1926), **Павло Вовченко** (1926–1929). Студентів навчали український живописець, поет, педагог та мистецтвознавець **Никанор Оनाцький**, активний діяч народної освіти на Сумщині, заслужений учитель **Юрій Самброс**. За неповних шість років (з грудня 1924 р. до червня 1930 р.) технікум підготував 146 спеціалістів.

Зростання суспільної ролі школи зумовлює необхідність удосконалення навчально-виховного процесу й підготовки вчителів. У 1930 р. технікум перейменовано в Сумський інститут соціального виховання, а директором призначено **Семена Приймєнка** (1930–1931). Заклад отримав приміщення окружного суду (тепер – корпус ННІ бізнес-технологій «УАБС» Сумського державного університету) на вул. Петропавлівській. Інститут здійснював трирічну підготовку вчителів фабрично-заводських семирічок та шкіл колгоспної молоді на чотирьох відділеннях: соціально-економічному, мови й літератури, техніко-математичному та агробіологічному, де навчалось 360 студентів.

Передвоєнне десятиліття заклад очолювали **Павло Гудзенко** (1931–1933), **Леонід Кошко** (1933–1934), **Іван Семенов** (1934–1936), **Леонід**

Гаркуша (1936–1940), **Дмитро Нукалов** (1940–1941). У 1933–34 навчальному році заклад реорганізовано у Педагогічний інститут з 4-річним терміном навчання, що дозволило суттєво активізувати підготовку вчителів для повної середньої школи, фабрично-заводських училищ, технікумів і робітфаків на чотирьох факультетах: історичному, мови та літератури, хіміко-біологічному та фізико-математичному.

У 1940 р. в інституті навчалось майже півтори тисячі студентів, професорсько-викладацький склад налічував 54 особи, функціонували 14 кафедр, 20 кабінетів і лабораторій. Однак успіхи в освітній діяльності, стрімкий злет наукової думки, нові можливості – в одну мить було зупинено війною.

З перших днів німецько-радянської війни сотні студентів, викладачів і співробітників були мобілізовані на захист рідної землі. У боротьбі проти нацизму полягли проректор з навчальної та наукової роботи **Григорій Гавриленко**, випускники природничого факультету – Герой Радянського Союзу **Марк Майдан** та поет **Іван Чумаченко**. Цінне устаткування лабораторій та кабінетів, найважливіші архівні матеріали було евакуйовано в м. Оренбург.

Навчання в Інституті відновили 25 листопада 1943 р., після звільнення Сум від нацистських загарбників. Заняття тривали з ентузіазмом, хоч і в холодних приміщеннях, викладачі й студенти працювали

в допоміжному господарстві. Поступово під керівництвом очільника – **Віталія Зайцева**, Педагогічний інститут відроджувався: з року в рік контингент студентів більшав, зростали нові потужні кадри професорсько-викладацького складу, покращувалася матеріально-технічна база. У 1946 р. під навчальні корпуси передано три будинки на вул. Троїцькій (тепер приміщення Сумської класичної гімназії).

Протягом 1930–1950 рр. Інститут підготував 2500 вчителів середньої школи. У 1953 р. в Інституті працювали два факультети: історико-філологічний (з відділеннями історії, російської мови та літератури, української мови та літератури) й фізико-математичний. Значних зусиль для розвитку закладу доклали директори та ректори **Дмитро Нукалов** (1944–1948), **Гаврило Носко** (1948–1955), **Федір Гужва** (1956–1959), **Федір Яловий** (1959–1968). 23 лютого 1957 р. наказом Міністра освіти УРСР навчальному закладу було присвоєно ім'я видатного педагога Антона Семеновича Макаренка.

Виникнення потужних наукових шкіл, розвиток освітніх технологій стимулювали народження нових факультетів. У 1962 р. відкрито факультет англійської мови (тепер – факультет іноземної та слов'янської філології), який готував викладачів української, російської, англійської, німецької, французької, іспанської мов (для навчальних закладів різних рівнів акредитації) та перекладачів.

ДОСВІДУ ТА ІННОВАЦІЙ

У 1969 р. завдяки зусиллям ректора Федора Ялового, пізніше ректорів **Олександра Овчаренка** (1968–1980), **Івана Качана** (1980–1996), проректорів, деканів, начальників відділів – усього колективу по вул. Роменській розпочинається будівництво академістечка, де й наразі знаходиться заклад.

У 1978 р. розпочав роботу музично-педагогічний факультет (нині – ННІ культури і мистецтв), у 1980 р. – факультет фізичної культури (нині – ННІ фізичної культури), які натепер є потужними науковими і навчально-методичними центрами підготовки фахівців сфер музичного виховання, фізичного виховання, спорту і здоров'я людини, туризму. У 1981 р. відновлено історичний факультет (нині – ННІ історії, права та міжнародних відносин). У 2001 р. засновано соціально-гуманітарний факультет (нині – ННІ педагогіки і психології), який задовольняє потреби освітніх закладів Сумщини в підготовці майбутніх психологів, педагогів, дефектологів.

6 жовтня 1999 р. Постановою Кабінетів Міністрів України Сумському державному педагогічному інституту надано статус університету. У 2004 р. Університет став лауреатом рейтингу вищих навчальних закладів України «Софія Київська», у 2009 – удостоєний нагороди Міжнародного

академічного рейтингу популярності та якості «Золота фортуна». Ці події пов'язують з ректором, заслуженим працівником освіти України, професором **Володимиром Іванієм**, який очолював ЗВО до 2005 р. З липня 2005 р. до березня 2009 р. Університет очолював доктор наук, професор, заслужений працівник освіти України **Федір Лиман**; з 2009 по вересень 2015 р. – заслужений працівник фізичної культури і спорту України, професор **Анатолій Кудренко**. Їхній внесок у розвиток закладу неоціненний.

З 2015 р. керівництво Університетом здійснює доктор педагогічних наук, професор **Юрій Лянной**. Очілнику випала унікальна доля – поєднати досвід науковця, котрий понад 20 років ґрунтовно досліджує проблеми фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії, з управлінською практикою. За майже десятиліття відкрито 15 нових спеціальностей; функціонують 4 навчально-наукові інститути та 3 факультети, 30 кафедр, працюють 50 докторів наук, професорів, понад 200 кандидатів наук (докторів філософії), доцентів. 16 науково-педагогічних працівників мають почесне звання «заслужений». Ліцензовано або

акредитовано нові спеціальності: менеджмент соціокультурної діяльності, право, економіка, культурологія, філологія, соціальне забезпечення, публічне управління та адміністрування, міжнародні відносини, історія та археологія, громадське здоров'я, дизайн, сценічне мистецтво. З 2013 р. вищу освіту здобувають студенти-іноземці з Китаю, Туркменістану, Туреччини, Сербії.

З початком гібридної війни росії на південному-сході України, а з 2022 р. – повномасштабного вторгнення, багато випускників, студентів, співробітників захищали й захищають суверенітет і територіальну цілісність України. 51 воїн віддав своє життя в цій боротьбі: **Артур Абрамтов, Максим Наріжний, Сергій Ширков, Андрій Кривич, Едуард Лобода, Руслан Мовчан, Олександр Белявський, Олег Бирченко, Денис Харлашко, Сергій Лисенко, Владислав Щелинський, Денис Бондаренко, Олександр Одінцов, Віталій Пасько, Артем Крючковий, Сергій Горбач, Андрій Шиян, Костянтин Скаржинський, Даниїл Тарасенко, Олексій Рогинець, Ігор Міняйло, Олег Дубицький, Валентин Матвєєнко, Юрій Приймачок, Володимир Глобін, Євген Дорошенко, Максим Ткаченко, Ілля Кобченко, Богдан Белашов, Олександр Павленко, Андрій Пустовойт,**

Віталій Романенко, Віталій Шевченко, Руслан Шуліпа, Володимир Коженко, Юрій Валюх, Костянтин Матвєєнко, Леонід Шейко, Володимир Мудраков, Ярослав Биков, Антон Стукало, Едуард Булава, Руслан Квашко, Тарас Ковтун, Олексій Кравченко, Артем Бабенко, Михайло Рєзанов, Олексій Попович, Дмитро Богачов, Юрій Дроздов. Вічна пам'ять героям!

У 2024 році колектив Університету нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України за вагомий внесок у забезпечення розвитку освіти і науки, значні науково-методичні здобутки та високий професіоналізм. Місія закладу – освіта й наука задля соціального та економічного розвитку Сумщини, України. З вірою у справедливий мир колектив забезпечує високу якість освітнього процесу та науково-інноваційної діяльності. Як результат – III місце в Україні щодо забезпечення випускників першим робочим місцем у 2023 р.

В умовах воєнного часу вченою радою Університету скореговано низку положень Стратегії розвитку на період до 2032 року. Серед основних цілей – створювати безпечове середовище для навчання, праці та розвитку особистості; підвищувати рівень присутності ЗВО в системі вітчизняних та міжнародних рейтингів; підвищувати частку молодих учених у складі науково-педагогічних працівників, а провідними напрямками реалізації є «людина «сродної» праці», «людина інноваційної культури», «людина патріотична» у вимірі професійного розвитку і саморозвитку особистості.

Юрій ЛЯННОЙ,
ректор

СумДПУ імені А.С. Макаренка
Ярослав КУЩ,
директор Музею історії
СумДПУ імені А.С. Макаренка

Фізична культура і спорт

Навчально-науковий інститут фізичної культури здійснює підготовку студентів з України, Китаю, Ізраїлю за 5 бакалаврськими та 5 магістерськими освітньо-професійними програмами. Майже тисяча студентів. Випускники отримують кваліфікацію вчителів і викладачів фізичної культури, тренерів, логопедів, терапевтів, вихователів спеціальних та інклюзивних навчальних закладів, керівників спортивних секцій, організаторів бізнесу в індустрії гостинності та активного туризму. Успішному становленню фахівців сприяло навчально-виховне середовище, висока культура і духовне благородство викладачів.

Інститут є потужним спортивним центром уже 45 років. Упродовж 5 років є базовим в Україні для проведення 4 усеукраїнських предметних олімпіад та 5 турів конкурсів студентських наукових робіт з фізичного виховання, фізичної реабілітації, фізичної терапії та ерготерапії. Потужними є спортивно-масові заходи: різдвяний турнір з міні-футболу пам'яті Володимира Танькова; турніри з футзалу на честь Героя України, випускника інституту Олександра Аніщенка та пам'яті Сергія Кізєєва; кубки директора Інституту з футзалу, паркового волейболу, штучного скелелазіння, спортивно-орієнтування, баскетболу,

флорболу, настільного тенісу, гандболу, класичного жиму штанги лежачи та ін. А ще – щоденна просвітницька, реабілітаційна, благодійна діяльність.

Серед випускників і викладачів – 200 чемпіонів світу та Європи, 10 заслужених працівників фізичної культури і спорту, 42 заслужені тренери України, 20 кавалерів державних нагород. Нашою гордістю є і заслужений журналіст України, автор і відник телепрограми «Спорт-ревію», керівник телевізійного проєкту «СумДПУ-online» **Михайло Осташевський**. З 1996 року він входить до складу збірної України з легкої атлетики в категорії «мастери», ставши найтитлованішим серед спринтерів України старшого віку.

Славні випускники вивіщують авторитет Сумського вишу: біатлоністи **Валентина і Вікторія Семеренко, Олександр Біланенко, Юлія Журавок і Тетяна Рудь**, лижники **Руслан Денисенко, Дмитро Мажаєв і Андрій Орлик**; футболісти **Олег Гусєв** («Динамо», Київ) і **Олександр Зінченко** («Манчестер Сіті», «Арсенал»); футболісти національної збірної **Юрій Савченко і Артем Фаренюк**, гравці національної збірної з футзалу серед атлетів з вадами зору **Вадим Швець, Роман Скотников, Антон Гавриленко, Роман Васильєв, Антон Гуменюк,**

Артем Щасний, Ілля Лубашев, Максим Філь, яких підготували наші колеги, заслужені тренери України, доцент **Микола Чхайло** та **Ігор Кравченко**; легкоатлети **Тетяна Головченко, Валерій Васильєв, Інна Кашина, Оксана Шкурат, Ігор Мусієнко, Сергій Світличний і Михайло Осташевський**; пляжні волейболісти **Олександр Дяченко, Олексій Кулинич, Валерій Самодай, Марина Гладун і Анна Затилкіна**; борці і борчині вільного стилю **Катерина Бурмістрова, Світлана Саєнко, Юрій і Михайло Голуби**; сумоїсти **Андрій Галета, Микола Кожухов, Єгор Крупський і Володимир Худяков**; кілька поколінь хокеїсток, що в різні роки грали за «Буревісник», «Сокор», «Демпург», «Сумчанку» та їх тренер – заслужений працівник фізичної культури і спорту України **Світлана Мажаєва**; лучники **Владлена Колесникова, Ілона Бабиц, Анастасія Павлова, Лідія Січеникова, Поліна Родіонова, Ірина Хочіна, Владислав Лісняк, Артем Овчинников, Іван Кожокар і Артем Батраченко**; кікбоксери **Ігор Шевель, Микола Корєєв, В'ячеслав Тимофєєв і Тимур Москаленко**; панкратіоністи **Сергій Гузєв, Олександр Висоцький, Кирило Горобець, Дмитро Баранов, Вадим Жуков, Світлана Скрипник і Олена Сушко**; дзюдоїстки **Анна Шостак і Єлизавета Дідоренко**; пауерліфтери **Микола Колтаков і Анна Рикун**; армреслінг **Евген і Ростислав Літовцеві**; спортивна аеробіка **Анастасія Литвин, Анастасія Курашвілі і Станіслав Галайда**.

Інститут фізичної культури – це місце сили, натхнення та зростання!

Михайло ЛЯННОЙ,
директор
ННІ фізичної культури
СумДПУ імені А.С. Макаренка,
кандидат педагогічних наук,
професор

Указом Президента України №1/2015 від 2 січня 2015 року «За виняткову мужність, героїзм і самопожертву, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі та незламність духу» полковнику **Олександр Григоровичу Аніщенку** присвоєно звання «Герой України» (посмертно).

Сумчанин Олександр Аніщенко народився 17 грудня 1969 року. Під час студій на факультеті фізичного виховання в Сумському державному педагогічному інституті імені А.С. Макаренка в 1987–1993 рр. викладав у школі № 4, де колись навчався, фізичну культуру.

З 1993 р. – військовослужбовець Служби безпеки України. З 2008 р. – заступник начальника відділу Центру спеціальних операцій боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів Служби безпеки України в Управлінні Служби безпеки України в Сумській області, а 15 квітня 2014 р. очолив цей відділ.

5 травня 2014 року під час виконання бойового завдання в місті Слов'янськ Донецької області Олександр Аніщенко загинув. Незважаючи на численні поранення і перебуваючи під нещадним вогнем російських бойовиків, до останнього подиху захищав бойових товаришів, які потрапили в засідку і були змушені вести нерівний бій.

7 травня 2014 р. героя поховано на Алеї почесних громадян центрального кладовища Сум. 15 вересня 2014 р. у загальноосвітній школі № 4 м. Суми відкрито меморіальну дошку полковнику Служби безпеки України Олександрю Аніщенку. З 2015 р. школа носить його ім'я, відкрито музей історії, особливе місце в якому відведено експозиції, присвяченій випускнику Олександрю Аніщенку.

2 вересня 2014 р. рішенням сесії Сумської міської ради полковнику Олександрю Аніщенку посмертно присвоєно звання Почесного громадянина міста Суми. 5 травня 2016 р. у Сумах урочисто відкрито вулицю Олександра Аніщенка. 6 травня 2016 р. відкрито меморіальну дошку на стіні СумДПУ імені А.С. Макаренка.

Національно-патріотичне виховання

Національно-патріотичне виховання пронизує освітній процес в університеті і, відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання (2022), реалізується в кількох напрямках.

Формування почиття національної самоідентичності на основі культурного та історичного минулого України. Розвиток націєкультурної компетентності здійснюємо через щорічну участь університетської спільноти в заходах до Дня Єднання, Дня української хустки, в радіодиктанті національної єдності, міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яценка, поетичному конкурсі «Шевченківські дні».

Особливу увагу – розвитку критичного мислення й інформативної грамотності здобувачів через роботу з інформаційно-просвітницькими матеріалами національно-патріотичного контенту. У вересні 2023 р. диплом I ступеня в XX Міжнародному конкурсі творчих робіт учнів, студентів, аспірантів та учителів «Уроки війни та голокосту – уроки толерантності» отримала робота здобувачки спеціальності «Середня освіта. Українська мова і література» Є. Драновської. Перебуваючи за програмами академічної мобільності в різних державах, студенти організують зустрічі з іноземними однолітками для

презентації традицій українського народу. У грудні 2023 р. здобувачі Інституту історії, права та міжнародних відносин провели в Батумському державному університеті Шота Руставелі майстер-клас з виготовлення українських сувенірів.

Підвищення поваги до військових, гідне вшанування пам'яті полеглих Героїв є пріоритетним в університеті. На офіційному сайті «Музей історії університету» опубліковано фотографії 38 випускників і студентів, які віддали своє життя в боротьбі з російським агресором. Щорічними є зустрічі-реквієми; і цього року в укрітті університету було організовано перегляд документального фільму про бойовий шлях 93-ї окремої механізованої бригади «Холодний Яр» з циклу «Підрозділи перемоги».

24 лютого 2024 р. випускник ННІ фізичної культури, морський піхотинець, майор Сергій Хомініч за особисту мужність і героїзм, виявлені в захисті державного суверенітету й територіальної цілісності України, самовіддане служіння Українському народові отримав Звання Герой України з врученням ордена «Золота Зірка». Наш випускник має орден Богдана Хмельницького II і III ступенів, орден «За мужність» III ступеня, орден Данила Галицького.

Діяльність волонтерської спільноти Університету для підтримки військових та постраждалих внаслідок війни. Викладачі, співробітники, здобувачі долучаються до плетіння маскувальних сіток, збирають коштів на адресні потреби (турнікети, військові аптечки; комплекти термобілизни; гігієнічні засоби; газові пальники, бензиновий генератор та Starlink), у співпраці з благодійним фондом «Міра Help» збирають матеріали (віск, парафін, картон, консервні бляшанки) на виготовлення «окопних свічок».

Викладачі природничо-географічного факультету організують екскурсії до музеїв та майстер-класи з хімії для учнів прикордонних громад; кафедра теорії та практики романс-германських мов реалізує проекти «Єдність у різноманітті», «Новорічний експрес» німецькою та французькою мовами для учнів. Улітку на базі університету працює спортивно-психологічний літній майданчик «Веселка» з використанням засобів арт-терапії для дітей 7-12 років.

Психологічна служба університету в межах проекту «СпівДіяХабСуми» проводить волонтерську діяльність для підтримки воїнів ЗСУ, їх родин та близьких; для студентської молоді – волонтерські тренінги «Навички самопомоги – як впоратися зі стресом під час війни», «Психосоціальна підтримка» та «Психосоціальна допомога ВПО»; організувано 24 виїзди в Білопільську, Великописарівську, Юнаківську та ін. громади. Розроблено гайд

«Антистрес» із рекомендаціями та вправами щодо психологічного відновлення в умовах війни.

Розвиток громадянських компетентностей та формування громадянської позиції здобувачів здійснюється через організацію інформаційно-просвітницьких заходів з правил поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів, домедичної допомоги з елементами тактичної медицини; всеукраїнського круглого столу «Забезпечення людських прав в умовах збройної агресії: національний та міжнародний аспекти» (кафедра права та публічного управління); патріотичного заходу «Незламні» (наукова бібліотека); благодійні спортивні турніри і заходи, концертні програми національно-патріотичного характеру; онлайн-квести «Калейдоскоп» просвітницького характеру та ін., що дає можливість визначати і розвивати форми та способи своєї участі у життєдіяльності громадянського суспільства, готовності взяти на себе відповідальність, спілкуватися з однолітками, соціальними інститутами, органами влади тощо.

Анна ЗАКІНА,
проректор з
науково-педагогічної
(виховної та соціальної)
роботи
СумДПУ імені А.С. Макаренка

Ірина ПЕТРОВА,
начальник центру творчого
розвитку та соціально-
психологічної підтримки
СумДПУ імені А.С. Макаренка

Макаренківська родина

Родина Сумського ДПУ імені А.С. Макаренка – це світ особливих взаємостосунків, в якій і ректор, і колеги відчувають себе особистостями.

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології. На запит початкової школи в умовах воєнного часу підготовлено шкільні підручники «Мистецтво» з грифом «Рекомендовано МОН України». Ефективними є понад 50 угод про науково-методичну взаємодію, що посилює практичну підготовку майбутніх учителів. Інтенсивно працюють консультативні центри з надання психологічної допомоги «Психолог і Я» та «Довіра». У 2023 р. три здобувачі отримали диплом бакалавра соціальної роботи польського (Гуманітарно-природничий університет імені Яна Длугоша, м. Ченстохова, Республіка Польща) та українського (СумДПУ) університетів. Відповідно до угоди про міжнародну академічну мобільність студенти спеціальності 016 Спеціальна освіта (016.02 Олігофренопедагогіка) проходили педагогічну практику у спеціальному дитячому садочку Przedszkole Specjalne Kolorowe Kredki та спеціальній початковій школі Niepubliczna Specjalna Szkoła Podstawowa Fundacja Porta Vitae (Польща).

Природничо-географічний факультет. Факультет має міцні партнерські стосунки з понад 50 закладів вищої освіти України та Європи в рамках програми «Транснаціональна взаємодія університетів в умовах Євроінтеграції». Реалізуються програми академічної мобільності за програмами Erasmus+ для викладачів та здобувачів освіти із Тренчинським університетом імені Олександра Дубчека (Словаччина), Університетом св. Кирила і Мефодія у Трnavі (Словаччина), Пряшівським університетом (Словаччина), Університетом Яна Кохановського в м. Кельце (Польща), Університетом Адама Міцкевича в Познані (Польща),

Краківським педагогічним університетом (Польща), Поморським університетом в Слупську (Польща), Університетом Бен-Гуріона (Ізраїль), Талліннським університетом (Естонія). Працює Міжнародна школа «Natural Science Research School». Запроваджена дуальна форма здобуття вищої освіти та навчання за подвійним дипломом для бакалаврів та магістрів (галузі знань 01 Освіта/Педагогіка та 09 Біологія).

Інститут культури і мистецтв. Візитівкою є творчі колективи, керівниками яких є високі професіонали: народна академічна хорова капела (заслужений діяч мистецтв України, проф. **Іван Заболотний**); жіночий хор (доц. **Євген Карпенко**); народний театр-студія естрадного вокалу «Екстрем» (доц. **Наталія Фоломєєва**), ансамбль бандуристів «Мальви» (**Наталія Єрьоменко**). Традиції аутентичного співу Сумщини досліджує, зберігає, відтворює і продовжує фольклорний ансамбль «Серпанок» (канд. мист. **Олена Гончаренко**). Незабутнє свято для шанувальників високого мистецтва дарують ансамбль скрипалів «Кантабіле» (заслужені діячки мистецтв України **Валентина Людмила Макарови**), оркестр народних інструментів (викл. **Григорій Радченко**, доц. **Геннадій Голяка**), інструментальний ансамбль «Експромт» (доц. **Євген Іванов**). Узірцем хореографічної майстерності вважають ансамблі «Натхнення»

(заслужені працівники освіти України, доц. **Ірина та Станіслава Тризубови**) та «Максимус» (**Анатолій Максименко**).

У Науковій бібліотеці університету зберігаються іменні колекції проф. **Олександра Петровського**, українського диригента, народного артиста, художнього керівника капели «Думка» (1 706 книг), та проф. **Валентина Дубравіна**, музикознавця, фольклориста, композитора (610 книг).

Фізико-математичний факультет. У колективі працює чоти-

ри династії викладачів. Створено сучасну STEM-лабораторію з фізики SmartHub, працює єдиний в Сумській області планетарій. Упродовж чотирьох років за програмою Fulbright здійснюється академічна мобільність студентів з Бріджуотерським університетом (США), реалізуються програми академічної мобільності за програмами Erasmus+ для викладачів. Факультет опікується держбюджетними темами, чотирма фаховими журналами категорії Б, Index Copernicus; щорічно проводить міжнародні конкурси з комп'ютерної графіки та веб-дизайну «CreDiCo», «Розфарбуй життя», інтелектуальні змагання Quiz «FEMM», фізико-математичний фестиваль для вчителів та учнів 10-11 класів Сумської області. Здобутки молодих дослідників відзначено стипендіями Кабінету Міністрів України та Президента України.

Факультет іноземної та слов'янської філології. Результатом діяльності колективу є грантові проекти (ЕРАЗМУС+:

Жан Моне, «Learn to Discernin Schools – National Rollout» IREX упродовж 2018-2024 рр.), підручники «Українська мова» для 5, 6, 7 класів загальноосвітніх закладів з грифом МОН України, міжнародні конкурси для молоді з творчого письма від науково-освітнього хабу «E-LinguaScore» та студентської лабораторії методики навчання іноземних мов і культур.

Спільно з Люцернським педагогічним університетом (Швейцарія) виконується програма щодо академічної мобільності. Плідна співпраця з Інститутом імені Йоганна Вольфганга Гете (Німеччина), Товариства Захід-Схід (Австрія), Фондом імені Роберта Боша (Німеччина), службою академічних обмінів DAAD (Deutscher Akademischer Austausch Dienst), Асоціацією «Professeurs sans frontieres» сприяє успішній підготовці вчителів англійської, німецької, французької, іспанської мов.

Візитівкою ЗВО є потужні наукові школи, наукова бібліотека, аспірантура за 12 спеціальностями: 011 Освітні, педагогічні науки, 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), 015 Професійна освіта, 016 Спеціальна освіта, 017 Фізична культура і спорт, 025 Музичне мистецтво, 032 Історія та археологія, 051 Економіка, 075 Маркетинг, 091 Біологія, 111 Математика та 281 Публічне управління та адміністрування.

Макаренківська родина – це наша маленька фортеця, це спільнота, в якій навчають мріяти і втілювати ці мрії в життя.

**Світлана КОНДРАТЮК,
Ольга КУДРІНА, Лідія
ТАРАПАТА-БІЛЬЧЕНКО,
Михайло КАЛЕНИК,
Олена БАГАЦЬКА,
Олена СЕМЕНОГ,
Ірина ЖЕЛЕЗНЯК,
Ірина ЧИСТЯКОВА,
Віталій ОМЕЛЬЧЕНКО,
Валентина ТОРЯНИК,
Людмила МІРОНЕЦЬ,
Сумський ДПУ імені
А.С. Макаренка**

Історія успіху

Кафедра позашкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова – єдина в Україні з професійної підготовки педагогів позашкільної освіти. Її заснування стало історичною місією університету. Архівні дані Київського педагогічного інституту (нині – УДУ імені Михайла Драгоманова) свідчать, що на початку ХХ ст. в університеті функціонував позашкільний відділ.

Діяльність кафедри позашкільної освіти пов'язана з функціонуванням цієї сфери як окремого складника системи освіти, діяльністю закладів позашкільної освіти і значною потребою у підготовці майбутніх педагогів позашкільної освіти.

Про надзвичайні напрацювання й успіхи унікальної кафедри – розмова з її керівником, доктором педагогічних наук, професором *Оленою Биковською*.

– Шановна Олено Володимирівно! Коли і як відбулося офіційне відкриття кафедри?

– Кафедра позашкільної освіти створена у 2012 р. Рішення ухвалено вченою радою університету під керівництвом ректора, академіка **Віктора Андрущенка** від 25.09.2012 р., наказ НПУ імені М.П. Драгоманова від 01.10.2012 р. № 492 «Про створення кафедри позашкільної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова».

24 грудня 2012 р. відбулося офіційне відкриття кафедри позашкільної освіти, участь у якому брали представники Офісу Президента України, Верховної Ради України, Міністерства освіти і науки України, керівництво, викладачі та студенти університету, директори, педагоги та вихованці закладів позашкільної освіти.

Окреслено і девіз кафедри позашкільної освіти: «З нами – успіх! За нами – майбутнє!». За 11 років кафедра позашкільної освіти пройшла шлях розвитку до утвердження її як важливого інституту в освітньому просторі України з підготовки фахівців для системи позашкільної освіти.

– Бути першим – завжди честь, але і неймовірна відповідальність. Якими є основні підходи до функціонування кафедри?

– Це якісна вища освіта, активна науково-дослідна і міжнародна діяльність, розвиток студентського самоврядування та змістовна практична підготовка студентів.

Як базовий структурний підрозділ Факультету соціології та соціальної політики УДУ імені Михайла Драгоманова кафедра здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за галуззю знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки за освітніми програмами

з позашкільної освіти на трьох рівнях вищої освіти: першому (бакалаврському), другому (магістерському) та третьому (освітньо-науковому), за денною та заочною формами навчання. Нині за освітніми програмами з позашкільної освіти навчається понад 150 здобувачів вищої освіти.

Усі освітні програми, які реалізує кафедра позашкільної освіти є першими в Україні, вони успішно пройшли акредитацію Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти: у 2020 р. – ОПП «Позашкільна освіта» другого (магістерського), 2022 р. – ОПП «Позашкільна освіта» першого (бакалаврського), 2024 р. – ОНП «Позашкільна освіта» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

– Якими є особливості освітніх програм з позашкільної освіти?

– По-перше, системний характер. По-друге, практикоорієнтованість. На кожному з рівнів вищої освіти після успішного опанування освітньої програми студенти здобувають освітню та професійну кваліфікації, що дозволяє їм здійснити працевлаштування.

Особливістю ОПП «Позашкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня є прикладний характер освітньої програми з орієнтацією на формування індивідуальної освітньої траєкторії та соціальних навичок (soft skills) здобувачів вищої освіти.

Мета ОПП «Позашкільна освіта» другого (магістерського) рівня – це підготовка фахівців, здатних розв'язувати актуальні проблеми, складні задачі дослідницького

та /або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук, освітнього менеджменту та освітньої практики позашкільної освіти. Особливістю ОПП «Позашкільна освіта» другого (магістерського) рівня – багатопрофільність.

Варто відзначити, що ОНП «Позашкільна освіта» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – це підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних розв'язувати комплексні проблеми в професійній та /або дослідницько-інноваційній діяльності у галузі позашкільної освіти; дослідницький характер з орієнтацією на навчання через дослідження, академічну свободу.

– Знаю, що на кафедрі започатковано курси підвищення кваліфікації. Зупиніться на цьому більш детально.

– У 2023 р. на запити практиків позашкільної освіти на кафедрі запрацювали курси підвищення кваліфікації, основна мета яких – розвиток професійної компетентності науково-педагогічних і педагогічних працівників з позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти.

Програма курсів підвищення кваліфікації включає 180 год (6 кредитів ЄКТС) і спрямована на широкий спектр питань позашкільної освіти, серед яких нормативно-правові, організаційно-управлінські та навчально-методичні положення

позашкільної освіти. У межах курсів слухачі опановують такі теми: «Нормативно-правове забезпечення позашкільної освіти», «Управління закладами позашкільної освіти», «Якість позашкільної освіти», «Теорія і методика позашкільної освіти», «Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти», «Тренінгові технології у позашкільній освіті». На завершення слухачі отримують свідоцтво про підвищення кваліфікації.

Продовження. Початок на с. 15

– Працівники кафедри – активні учасники наукових заходів і освітянських подій. Як Вам вдалося сформувати таку команду?

– На кафедрі позашкільної освіти працюють високопрофесійні фахівці, які поєднують високий рівень кваліфікації з високими моральними якостями.

Це чудові знавці своєї справи – професор **Василь Каричковський**, доцент **Лариса Оружа**, доктор філософії **Олександр Шевченко**, викладач **Тамара Паливода**.

Окремо варто відзначити, що кафедра позашкільної освіти до організації освітнього процесу активно залучає професіоналів-практиків, експертів галузі освіта, представників роботодавців.

– Саме ви були від самого початку прихильником, неймовірним ентузіастом й ініціатором відкриття кафедри позашкільної освіти...

– Мені випала честь бути у витоків ідеї та очолити кафедру позашкільної освіти. Але була й велика підтримка – з боку ректора, академіка **Віктора Андрущенка**, президента НАПН України, академіка **Василя Кременя**, освітянської громадськості.

Ми пишаємося Радою стейкхолдерів освітніх програм з позашкільної освіти – дорадчого органу, діяльність якого спрямована на підвищення якості освіти. У складі Ради – представники органів державної влади, академічна спільнота, роботодавці, українські і міжнародні експерти, здобувачі, випускники.

– Щоб здійснити підготовку здобувачів за зазначеними напрямками, зокрема науково-дослідницьким, самим викладачам потрібно бути активними дослідниками!

– Творча співпраця команди кафедри спрямована на одержання і використання нових знань у галузі педагогіки позашкільної освіти. Напрямок – «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів», наукова проблема – «Зміст і методика підготовки педагогів позашкільної освіти».

Окремо увагу приділено науковій роботі студентів.

За грантом Президента України організовано і проведено наукове дослідження «Розроблення сучасної концепції позашкільної освіти в умовах децентралізації» (Розпорядження Президента України № 114 /2017-рп від 29.05.2017 р.).

Також кафедра позашкільної освіти здійснює реалізацію експерименту на виконання наказу МОН України від 24.10.2022 р. № 944 «Про проведення експерименту за темою «Дуальне навчання в професійній підготовці педагогічних працівників позашкільної освіти» у жовтні 2022 – травні 2027 років».

Варто відзначити, що кафедра позашкільної освіти постійно публікує результати досліджень як в Україні, так і за кордоном.

У 2024 р. колективна праця «Концепція позашкільної освіти в умовах воєнного стану» отримала Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 129349.

– Кафедра позашкільної освіти є активним організатором і учасником науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів українського та міжнародного рівнів. Ви ведете облік цієї діяльності?

– За останні 10 років кафедра позашкільної освіти організувала і взяла участь у понад 400 наукових, науково-методичних заходах з проблематики позашкільної освіти, діяльності закладів у сучасних умовах, професійної підготовки педагогів позашкільної освіти.

Знаковий науковий захід – міжнародна науково-практична конференція «Наукова еліта у розвитку держав», яка цьогогоріч проводилася вже всьоме.

Важливим проєктом кафедри позашкільної освіти є організація і проведення з 2020 р. постійного Методологічного семінару з позашкільної освіти, метою

якого є обговорення актуальних питань. Участь у семінарі за ці роки взяло понад 35 **тис.** учасників, а відео набрало понад 100 **тис.** переглядів.

Стало традиційним і щорічне проведення 25 вересня Всеукраїнських форумів до Дня позашкільної освіти.

Раз на два роки кафедра позашкільної освіти успішно проводить Всеукраїнську виставку-конкурс дитячих робіт художньо-естетичного та науково-технічного напрямку «Талановиті! Наполегливі! Успішні!»

Визначним проєктом кафедри позашкільної освіти є «Університет юного педагога», який був започаткований у 2021 р. з метою підтримки учнів, які мають схильність до педагогічної діяльності, а також

проведення педагогічної професійної орієнтації, надання рекомендацій до вступу в УДУ імені Михайла Драгоманова.

Методична робота кафедри спрямована на спільне розроблення та апробацію навчально-методичних матеріалів з питань позашкільної освіти, підготовки педагогів позашкільної освіти тощо.

У 2024 р. 36 програм навчальних дисциплін кафедри позашкільної освіти було затвер-

джено вченою радою УДУ імені Михайла Драгоманова, серед них такі: «Педагогіка позашкільної освіти», «Вступ до позашкільної освіти», «Нормативно-правове забезпечення позашкільної освіти», «Система позашкільної освіти», «Історія позашкільної освіти», «Організаційно-масова робота ЗПО», «Інформаційно-методична робота ЗПО», «Методика позашкільної освіти», «Управління закладом позашкільної освіти», «Якість позашкільної освіти» та ін.

Також у 2024 р. навчальні програми з позашкільної освіти, які розробили науково-педагогічні працівники кафедри позашкільної освіти Биковська О.В., Каричковський В.Д., Оружа Л.В., Шевченко О.А., Паливода Т.Г., успішно пройшли експертизу Експертної комісії з позашкільної освіти МОН України та отримали гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі».

– Цьогоріч кафедра позашкільної освіти успішно реалізовувала міжнародний проєкт «Студентський гуманітарний

діалог Україна – Польща». Але ж співпраця з польськими колегами є традиційною?

– Саме цього року відповідно до Договору між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про Українсько-Польську Раду обміну молоддю від 09.09.2015 р., Календарного плану реалізації проєктів у рамках здійснення Українсько-Польських обмінів молоддю у 2024 р., затвердженого наказом Мінмолодьспорт України № 4892 (зі змінами) від 06.08.2024 р., кафедра здобула перемогу у конкурсі й реалізовувала проєкт «Студентський гуманітарний діалог Україна – Польща» (наказ Мінмолодьспорт України «Про реалізацію проєкту «Студентський гуманітарний діалог Україна – Польща» № 6207 від 04.10.2024 р.).

Для реалізації проєкту з української сторони було залучено УДУ імені Михайла Драгоманова, кафедру позашкільної освіти; Генеральне Консульство України в Кракові; Міжнародну асоціацію позашкільної освіти; з польської сторони – Університет Комісії Народної Освіти у Кракові (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Інститут педагогіки (Instytut Pedagogiki UKEN); Мерія Кракова (Rada Miasta Krakowa); Центр Молоді імені Генрика Джордана (Centrum Młodzieży im. dr. Henryka Jordana); Воеводська публічна бібліотека у Кракові (Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie). Мета проєкту – зміцнення міжкультурного розуміння та співпраці між студентами України та Польщі через організацію культурних обмінів, дискусій та спільних проєктів, спрямованих на

підвищення взаємоповаги та гуманізації освіти серед молоді обох країн.

У межах проєкту «Студентський гуманітарний діалог Україна – Польща» протягом 13-17.10.2024 р. відбувся візит української делегації у м. Краків, де члени делегації взяли участь в урочистому відкритті навчального року в Університеті Комісії Народної Освіти у Кракові, зустрілися з представниками зазначених у проєкті сторін, презентували діяльність, провели брифінг з польськими студентами.

– Ви вже торкнулися міжнародної співпраці, що є системною і плідною. Що відбулося в цій царині за останній час?

– Дійсно, кафедра позашкільної освіти співпрацює із закладами освіти та організаціями таких іноземних держав, як Болгарія, Литва, Польща, Словаччина, Казахстан, Чехія й ін. Основна мета міжнародного співробітництва – розвиток

позашкільної освіти в умовах суспільних трансформацій.

У рамках міжнародної співпраці з іноземними колегами реалізуються спільні проєкти, організовано й проведено конференції, семінари, опубліковано наукові статті, проведено відкриті лекції, зустрічі, обмін досвідом викладачів і студентів та ін.

Варто відзначити, що у співпраці з Краківським університетом імені Комісії народної освіти у Кракові (Республіка Польща) понад 20 років тривають наукові дослідження, стажування, взаємне публікування наукових статей в українських і польських виданнях й ін.

Так, у межах програми міжнародної академічної мобільності реалізується Міжнародна освітньо-наукова програма «Позашкільна освіта України та Польщі: розвиток співпраці».

Протягом десяти років викладачі і студенти кафедри позашкільної освіти у співпраці з Центром дітей Болгарії (Республіка Болгарія) беруть участь у Міжнародному проєкті з позашкільної освіти, програмі творчих канікул Республіки Болгарія «Давайте творити разом». Відбувається ознайомлення з особливостями позашкільної освіти Республіки Болгарія, сучасними практиками роботи зі здобувачами освіти у вільний час, розвитку творчих здібностей вихованців, учнів і здобувачів у галузі науки, техніки, спорту та мистецтва.

Міжнародні партнери кафедри позашкільної освіти входять до Ради стейкхолдерів освітніх програм з позашкільної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова, беруть активну участь у наукових заходах тощо.

– Шановна Олено Володимирівно! На щастя, багато встигли за одну розмову, але, дякуючи Вам за інтерв'ю, висловлю сподівання на подальші творчі контакти. Успіхів Вам і всій творчій команді кафедри позашкільної освіти!

Лідія ТКАЧЕНКО,
«ОІС»

Вчинок довжиною в життя

Пам'яті видатного українського психолога Віталія Татенка

4 листопада в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України вшанували пам'ять видатного українського психолога, доктора психологічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки (2019) **Віталія Олександровича Татенка**. Колеги, друзі, члени родини, колишні учні та аспіранти зібралися разом, щоб віддати данину поваги людині, яка глибоко вплинула на розвиток психологічної науки в Україні і за її межами, залишила яскравий світлий слід у житті багатьох людей.

На початку вечора **Микола Слюсаревський**, директор Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, де Віталій Олександрович працював з 1996 року (практично від самого початку створення установи), розповів про основні етапи наукового шляху Татенка. Микола Миколайович наголосив на значущості його доробку, виділивши такі вагомі досягнення, як написання понад 400 публікацій, серед яких 22 монографії, та підготовка численних докторів і кандидатів наук. «Масштаб особистості не вимірюється нагородами, але вони засвідчують значення її внеску», – зазначив Слюсаревський. Особливий наголос директор Інституту зробив на останній монографії Татенка «Коллективна інтуїція у прогнозуванні соціальних явищ», яка стала темою подальших обговорень.

Олена Суший, яка багато років очолювала відділ, в якому працював Віталій Олександрович, розгорнула представила наукові ідеї, закладені у згаданій монографії, що вийшла друком у 2023 році. О. Суший наголосила, що книга є важливим внеском у розуміння інтуїції

як складного психічного феномену. Автор не лише досліджує феномен інтуїції як містка між свідомістю та несвідомим, а й пропонує цілком новаторський погляд на прогнозування соціальних явищ. Рецензентка зазначила, що монографія є підсумком багаторічних досліджень Віталія Татенка, де він успішно поєднав концепції суб'єктності та колективного несвідомого, створюючи нові теоретико-методологічні засади у соціальній психології. Олена

Михайлівни, яку з Віталієм Татенком пов'язують десятиліття наукової співпраці і особистої дружби, найкраще підкреслили б і актуальність монографії, і характер її автора такі слова: «...сучасну людину, як того відважного

Суший щиро зізналася, якою честю і водночас професійним викликом для неї була спільна робота із Татенком над розробленням наукових тем, враховуючи його вагомий внесок у формування сучасної методології психологічних досліджень.

Академік НАПН України **Тетяна Титаренко** наголосила виняткову актуальність проблематики інтуїції, особливо в умовах турбулентності, коли суспільству доводиться адаптуватися до непередбачуваних викликів. Вона зазначила, що В.О. Татенко зумів зануритися в глибини цього феномену, підходячи до нього як до ключового механізму, що допомагає людині знаходити опору в хаотичних умовах повсякденності. На думку Тетяни

лицаря, що на перехресті доріг обирає найнебезпечнішу, схоже, не влаштовує життя у світі визначеному, зрозумілому, затишному і прогнозованому». Віталій Олександрович дійсно не обирав легких шляхів.

Віталій Панок, в.о. академіка-секретаря Відділення психології та спеціальної педагогіки НАПН України у промові торкнувся теми пам'яті та наукової спадщини. Він зазначив, що спадок В.О. Татенка – не лише в тому, що він зробив для української психологічної науки загалом, а й у тому, що він зробив для кожного зі своїх колег персонально, надихаючи на самостійні наукові пошуки і творення. Зворушливі слова про пам'ять як фундаментальну частину людського буття, і забуття як один з

грізних викликів людяності, викликали у слухачів щирий емоційний відгук.

Слова вдячності і світлі спогади про спільну роботу і теплу дружбу з Віталієм Олександровичем Татенком пролунали від голови Наукового товариства «Українська школа архетипіки» **Едуарда Афоніна**, головного наукового співробітника відділу психології малих груп і міжгрупових відносин Інституту соціальної та політичної психології НАПН України **Паула Горностая**, головного наукового співробітника відділу психології мас і спільнот цього ж Інституту **Вадима Васютинського**, доцентки кафедри загальної психології КНУ імені Тараса Шевченка **Тайси Кириленко**, дослідниці Центру дослідження медіації та діалогу НАУКМА, в минулому – аспірантки В.О. Татенка **Ірини Ейгельсон**, професора НТУ КПІ ім. Ігоря Сікорського **Юрія Горго**.

Зворушливим і щемним був виступ доньки В.О. Татенка – Віталії. Вона згадала про батькову любов до науки, його людяність та щире зацікавлення у кожному, хто з ним спілкувався. Можливість зустрітися, спілкуватися, дискутувати, працювати разом, розважатися, жартувати – безумовно, була великою удачею і честю для усіх, кому пощастило знати Віталія Олександровича Татенка.

На завершення вечора директор Інституту соціальної та політичної психології НАПН України вручив членам родини Віталія Татенка кілька авторських примірників його останньої монографії та диплом Почесного доктора Інституту, якого Віталій Олександрович не встиг отримати особисто.

Світлана ЧУНІХІНА,
заступник директора
ІСПП НАПН України,
кандидат психологічних
наук, старший дослідник

Штучний інтелект: особливості етапів розвитку і застосування

Марія КАРМАЗІНА,
працівник ЗСУ,
доктор політичних наук,
професор

Штучний інтелект (або ШІ), без перебільшення, нині увірвався у сферу освіти і науки. Про «народження» штучного інтелекту людство довідалося всередині минулого століття – у 1950–1956 рр. У подальшій історії розвитку ШІ дослідники виокремлюють, щонайменше, ще кілька етапів: період з 1957 р. до 1979 р. розглядають як «етап зрілості» ШІ. (У СРСР ми цього не підозрювали: були зайняті, так би мовити, іншим – у 1956 р. упокорювали Угорщину, у 1968 р. – Чехословаччину, а з 1979 – советська влада переймалася загарбанням/підпорядкуванням Афганістану, а не розвитком високих технологій). А між тим, провідною характеристикою на етапі «зрілості» ШІ стало створення експертних систем із ШІ, спроможних імітувати ухвалення рішень людиною, набуття ШІ здатності обробляти людську мову та реагувати на неї, а також (завдяки розробці алгоритмів машинного навчання) ШІ спромігся вчитися на основі даних та примножувати свою адаптивність та ефективність. Наступний етап – етап своєрідного «буму ШІ» – був коротким: з 1980 р. до 1987 р.,

Широкі суспільні кола в країнах Заходу і неЗаходу, довідувалися про ШІ, насамперед, через інтерес до шахів: інтелектуальна система на зразок *Deep Blue* (від компанії IBM) у 1997 р. перемогла на шахівниці гросмейстера Гаррі Каспарова; у 2016 р. комп'ютерна програма *AlphaGo* (створена *Google DeepMind*) спромоглася обіграти у набагато складнішу гру – Го («гру в каміння») – професіонала 9-го дану корейця Лі Сідоля. Далі – більше: у 2017 і 2019 рр. ШІ переміг професіональні команди гри в покер.

У 2018 р. дослідники ще розмірковували над тим, чи штучний інтелект є лише «сучасною магією», чи ж уособленням «небезпечного майбуття», проте уже в 2020 р. все більше науковців доходило висновку, що ШІ – «революціонізувальна технологія» у контексті можливостей та викликів для держав, суспільств та окремих індивідів.

але його прикметною рисою стала поява потужніших процесорів, які уможливили проведення складних обчислень. «Зима» для ШІ була нетривалою: з 1987 р. до 1993 р. Утім, та «зима» по-своєму знищила амбіції розробників ШІ щодо його спроможностей, що призвело до швидкого зниження інтересу до нього та, відповідно, до скорочення фінансування і застою в дослідженнях. Однак, з 1993 р. розпочався етап «відродження», який триває до тепер, і який пов'язують з черговим збільшенням обчислювальних потужностей новітніх комп'ютерів та проривом у машинному, як і глибинному навчанні ШІ, що дозволяє розмірковувати про «нову зрілість» ШІ, який щоденно набирає ефектних обрисів та образів, постає в нових іпостасях та ін.

Новітній ШІ наприкінці 2022 р. оприсутнився у вигляді популярного чатбота (від приватної компанії *OpenAI*, підтримуваної *Microsoft Corp*) *ChatGPT-4*, який, за констатацією на початку лютого 2023 р. агентства *Reuters*, не тільки встановив рекорд щодо найшвидшого зростання бази користувачів та виявився «найшвидше збільшуваним споживчим додатком в історії»:

ChatGPT-4 охарактеризували як «машину для всього», оскільки неймережа перестала «лише гратися», а виявила спроможність переглядати Інтернет, писати тексти (есе, вірші, жарти та ін.), інтерпретувати зображення, як і генерувати будь-яке запитуване зображення, «вставляти» себе в інші численні функціональні інструменти та служби, поширювати інформацію та дезінформувати, працювати з великими обсягами неоднорідних, неструктурованих і дублювальних одні одних даних, надаючи значні переваги при ухваленні різнорівневих і відмінних за масштабами рішень та раз за разом все успішніше проходити відомий «тест Тюрінга», даючи підстави для прогнозів про появу ШІ – штучного загального інтелекту (чи «сильного ШІ»). І цей нелюдський розум буде спроможним не просто розв'язати будь-яке інтелектуальне завдання, виконуване людським мозком, а й перевершити людину.

Показово, що розширення спектру сфер, у які проникає ШІ, спонукало, приміром, ЄС ухвалити 13 березня 2024 р. «Закон про штучний інтелект», засвідчивши, таким чином, серйозність своїх намірів щодо подальшого розвитку

ШІ. Утім, не лише нові закони дозволяють вести мову про «нову зрілість» ШІ: на кінець березня поточного року уже працює понад 5 000 інструментів із ШІ, серед яких, щонайменше, 1400 сервісів ШІ є найновішими. При цьому, зауважу, спектр цих сервісів не лише невпинно розширюється: низка ресурсів оприлюднюють Топ-10 ШІ, оновлюючи їх своєрідний рейтинг просто у режимі реального(!) часу.

Тож, якщо ще зовсім недавно – у 2021 р. – дослідники захоплювалися, передовсім, «надлюдським блиском... розрахунків», що проводилися ШІ, то зараз межі «надлюдського» значно розсунулися. Удавшись до аналізу та виокремлення функцій, які ШІ здатний виконувати нині, виявимо, що найбільше інструментів ШІ (безкоштовних, як і платних) створено як «життєві помічники», 74 і таких нині – близько 200. Окрім них, найактивніше ШІ використовується для генерування та редагування зображень (мною виявлено відповідно понад 170 та близько 130 сервісів), у бізнесі (вже більше 140), у «генеративному мистецтві» (понад 130), у

Закінчення. Початок на с. 19
соціальних мережах (також понад 120) та ін.

Промовистий момент: якщо ще у 2018 р. дослідники, аналізуючи масштаби охоплення ШІ сфери освіти, констатували, що освіта – «Попелюшка в історії штучного інтелекту», то нині ситуація вже докорінно змінилася, адже у сфері освіти (викладання, навчання, оцінювання) на тепер використовується близько 180 інструментів ШІ, а у сфері досліджень та науки – понад 40. Тож, можна твердити, що сфери викладання і навчання, досліджень і науки вже потрапили у центр уваги розробників сервісів з використанням ШІ, що, як ми розуміємо, докорінно змінює, навіть просто ламає стереотипи щодо процесу навчання індивіда, як і щодо процесів, пов'язаних з науковим дослідженням /аналізом.

Можна впевнено сказати, що інтерес до використання ШІ у викладанні, навчанні, оцінюванні суспільства і держави почали виявляти з початком стрімкого поширення COVID-19, що кардинально змінило усталений спосіб життя у світі. Готовність вчителя, викладача до «оцифрування освіти» стало ознакою їх своєрідної зрілості та ефективності.

Як свідчить чотиритомник Йоанніса Пітаса «Наука штучного інтелекту та суспільство», що побачив світ у 2022 р., осмислення використання ШІ в освіті, застосування новітніх освітніх методів (чому безпосередньо присвячений третій том дослідження – *Part C*) аналізується у широкому контексті «суспільства інформації та знань», «правди і справедливості». Загалом, можна

твердити, що глибина осмислення (у руслі філософії технологій) Й. Пітасом проблематики у площині «ШІ та вища освіта» актуалізувала просто-таки карколомне коло складних/надскладних проблем, починаючи з таких, як: чи здатні ми до кількісного виміру знань? чи споживаємо віртуальна реальність справді розширити можливості мета-суспільств чи це – «лише реклама»? як ми можемо не тільки захистити, але й монетизувати наші особисті дані? і аж до тих, що зачіпають не менш важливу низку питань, зокрема щодо спроможності ШІ посприяти у розробленні нових політичних систем, про розуміння пов'язаності (чи непов'язаності) ірраціоналізму, антиелітаризму та дезінформації у соціальних мережах, як і щодо зумовлення життя та розуму складністю матерії та ін.

ШІ стає джерелом конкурентоспроможності і середньої, і вищої освіти, і той, хто першим застосовує штучний інтелект для навчання у школі чи університеті, незаперечно матиме конкурентні переваги.

Професор Гарвардської бізнес-школи **Карім Лакхані** нещодавно (влітку 2023 р.), чітко сформулював картину майбутнього: ШІ не замінить людей, але люди зі ШІ замінять людей без ШІ». І цю думку можна розвинути: у ході 75 технологічних перегонів не лише людина цифрова, однозначно, перевершить *Homo sapiens* (а тим більше – своєрідний підвид «людину ледачу»), але й країни, які використовуватимуть видатну силу усюдисущої метатехнології ШІ, надалі демонструватимуть все більшу ефективність, порівняно з «країнами без ШІ».

Нині зрозуміло щонайменше

два моменти: ШІ робить послуги освіти досить легкодоступними, але не всі готові до системного запровадження ШІ у середню і вищу освіту. Аналізуючи острахи, конспірологічні теорії чи «запрограмовані упередження» (часто-густо зумовлен, передовсім незадовільним рівнем цифрової компетентності багатьох викладачів) щодо використання ШІ у шкільній чи в університетській освіті, зауважу: якщо ШІ уже змінив багато аспектів життя на планеті і набув ваги у багатьох секторах економіки, то сподіватися, що він зупиниться, так би мовити, на порозі якоїсь школи чи університету, наукової установи – ілюзія: кожна школа, кожен університет має якнайшвидше і безкомпромісно дбати про побудову власної освітньої моделі з використанням ШІ і навчати за «програмами майбутнього», а не минулого.

Урядові документи та освітні практики сьогодення віддзеркалюють неприємний факт: вчитель нездатний часто-густо розвинути ті компетентності, яких мають набути учні чи здобувачі вищої освіти. Тож маємо говорити про розрив між вимогами роботодавців та пропозиціями школи, а потім – закладів вищої освіти.

Здійснити перші кроки на шляху до підготовки викладання, навчання чи проведення дослідження у цифровому навчальному середовищі нового покоління (*The Next Generation Digital Learning Environment – NGDLE*), як і згодом усунути прогалини в знаннях можуть допомогти численні посібники, серед яких, приміром, «Постлюдське навчання: ШІ від новачка до експерта» (2019) авторства С. Хессе.

Крім того – онлайн курси (у т.ч. – для початківців), розміщені на широковідомій зарубіжній платформі Coursera (приміром: *Innovation Teaching with ChatGPT* – «Інноваційне викладання із ChatGPT»; *Prompt Engineering For ChatGPT* – «Оперативне проектування для ChatGPT»; *Artificial Intelligence (AI) for Teachers* – «Штучний інтелект для вчителів»; *Introduction to EdHech* – «Вступ до EdHech») чи курси пропонувані українською платформою *Prometheus* (зокрема – «Початок роботи з ChatGPT» та частина найпопулярнішого у світі онлайн курсу від професора Гарвардського університету **Девіда Малана** та його учнів, що вперше перекладений та озвучений українською безпосередньо зусиллями *Prometheus* – «CS50: Вступ до штучного інтелекту з *Python*»).

Зрештою за допомогою можна звернутися безпосередньо до самого (безкоштовного) ШІ. Наприклад, до сервісу *100DaysOfAI Challenge* (укр. – «100-денний виклик штучного інтелекту»), який упродовж 100 днів на щоденних 30-хвилинних індивідуальних уроках розповість все про ШІ.

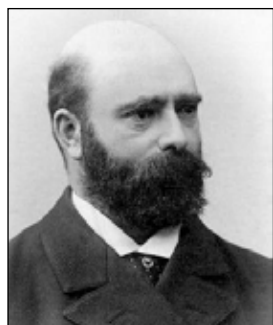
Навчившись застосовувати сервіси ШІ, особистість переформатовує своє власне життєве середовище на свого роду інтелектуальний простір. Впровадження ШІ в освіті сприяє безумовному покращенню NGDLE, набуттю переваг та підвищенню ефективності навчання і викладання, урізноманітненню навичок і компетенцій учнів та студентів, інклюзивності, персоналізації освіти та ін.

Листопад 2024. Постаті

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
старший науковий
співробітник ДНПБ України
ім. В.О. Сухомлинського,
доктор педагогічних наук

175 років від дня народження Отто Саломона (Otto Salomon; 1849–1907), шведського педагога, автора шведської («Нееської») системи трудового навчання

Отто Саломон народився 1 листопада 1849 в Гетеборзі, у заможній єврейській родині. Після закінчення середньої школи (1868) навчався в Стокгольмському технологічному інституті та у Сільськогосподарському інституті Ултуни, однак навчання не завершив. Педагогічну діяльність розпочав у м. Неес, недалеко від Гетеборга, де його дядько, підприємець Август Абрахамсон, мав великий масток. У 1872 вони разом заснували професійну школу для хлопчиків, у 1874 – для дівчат, а у 1875 – навчальний центр для вчителів.

Отто Саломон є засновником системи ручної праці – «слайд» (термін походить від давнього скандинавського слова «slöjd», що означає «ремісничка робота» або «ручне мистецтво»). Ідея Саломона полягала в тому, щоб

зробити фізичну роботу елементом загального навчання. Він розрізняв теоретичну освіту та формувальну освіту. Перша – це набуття знань і вмінь через вивчення певного шкільного предмета. Друга пов'язана з розвитком розумових і фізичних здібностей: «Виховання розуму не полягає в захарашуванні його великою кількістю фактів. Освіта, культура розуму – це те, що залишається, коли забув те, чого навчився в школі».

З 1880 по 1907 рік 4000 вчителів Швеції та ще 1500 з 40 інших країн відвідували семінари, організовані Саломоном у Неесі. Щоденна програма складалася з 6–7 годин ручної праці та 1–2 годин теоретичних занять і дискусій, причому теоретичну частину Саломон вважав важливішою. Вона стосувалася історії освіти та методів навчання ручного і ремісничого мистецтва, а також психології, моралі, гігієни тощо. Решту дня займали народні танці, ігри та пісні, жвав'ї вечірки та екскурсії. Чергування навчання і відпочинку, поєднане з красою природи та гостинністю, створювало особливий клімат, який називали «духом Неесу».

Дві найвідоміші педагогічні праці Саломона – «Довідник з навчальної столярної справи» (1890) та «Теорія навчального слайду» (1891) – дають повну панораму викладання ручної праці у Швеції: «З соціальної точки зору, якщо ми хочемо покласти край антагонізму між різними класами..., важливо, щоб усі поважали та цінували роботу інших людей, і щоб усі усвідомлювали, що праця, інтелектуальна чи ручна, є дже-релом гідності для всіх тих, хто робить її розумно і правильно».

Гідна подиву завзятість, з якою А. Абрахамсон та О. Саломон працювали, щоб зробити «нееську» систему навчання відомою в інших країнах. Вони обоє володіли німецькою, англійською та французькою мовами і щорічно їздили за кордон на один-два

місяці. За підтримки шведських посольств майже у всіх європейських країнах вони запрошували науковців, політиків та шкільних вчителів відвідати Неес. На кожній із найбільших світових виставок Неес мав свій стенд. Сам Отто Саломон вів величезне листування: він обмінювався тисячами листів із послідовниками своєї системи на кожному континенті. І ця невтомна популяризація дала вражаючі результати: представники понад 100 країн брали участь у семінарі в Неесі у 1907 році, в рік смерті Саломона.

Помер 3 листопада 1907 року в Неесі.

130 років від дня народження Івана Падалки (1894–1937), художника, педагога

Народився 15 листопада 1894 у с. Жорнокльови Золотоніського р-ну Черкаської області. Навчався у Миргородській художній школі в О. Сластіона (1909–12), у Київському художньому училищі у Ф. Кричевського (1913–17) та в Українській академії мистецтв у М. Бойчука (1917–20). Під впливом викладачів сформував власний мистецький світогляд, наповнював свої твори національними змістом і формою.

Педагогічну діяльність розпочав 1920 як викладач керамічного малювання у Миргородському художньо-керамічному технікумі. Одночасно завідував майстернею художніх іграшок. У 1922–25 – викладач Межигірського художньо-керамічного технікуму. З 1925 – у Харківському художньому

технікумі (пізніше – художньо-промисловий інститут), де працював до 1934. Саме тут сформувалася «школа Івана Падалки», що стала відомою в усій Європі. В 1934–36 – професор живопису в Київському художньому інституті. Виховав плеяду українських художників, передаючи їм своє бачення мистецтва та національної ідентичності. Серед його учнів – О. Довгаль, М. Котляревська, Б. Бланк, М. Фрадкін, І. Хотінок, Й. Дайц та ін.

Наслідував навчально-педагогічну систему свого вчителя М. Бойчука, основним педагогічним принципом якого було не вчити, а лише скеровувати думку учня: «Не вчити, а направляти». Вважав, що для розуміння основ мистецтва необхідно звертатися до його витоків, зокрема до стародавнього монументального мистецтва, вивчав з учнями фрески та мозаїки Софійського собору у Києві, мистецтво Єгипту, Індії. Водночас його учні знайомилися з живописом імпресіоністів, постімпресіоністів та неоприми-тивістів. Підтримував ідею колективної роботи в мистецтві, вважаючи, що спільна творчість сприяє обміну ідеями та збагачує художній процес, що виявлялося в організації студентських групових виставок.

Досліджував художню спадщину Т. Шевченка (стаття «Тарас Шевченко – художник», 1926). Практикував різні види образотворчості: живопис, гобелен, плакат, порцеляна, книжкова графіка. Ілюстратор видань для дітей: «Індуські народні казки» (Київ, 1919), збірник для дітей середнього віку «Барвінок» (разом з Т. Бойчуком; Київ, 1919) та ін. Створював обкладинки до творів І. Нечуя-Левицького, І. Котляревського, І. Франка, М. Йогансена, О. Досвітнього та ін., оформлював книг зарубіжних класиків (Дідро, Кеведо-і-Вільєгас). Створив портрети Г. Сковороди, М. Коцюбинського та ін.

Арештований у вересні 1936. За сфабрикованою справою звинувачений в участі у «націонал-фашистській

терористичній організації». 13 липня 1937 засуджений до вищої міри покарання і того ж дня розстріляний. Останки Івана Падалки покояться на території Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили». Реабілітований 1958.

125 років від дня народження Дмитра Ніколенка (1899-1993), психолога, педагога

Народився 7 листопада 1899 у с. Жаботин на Черкащині. Закінчив Черкаську учительську семінарію (1920). Вчителював у Степанківській трудовій школі на Черкащині, потім – у Черкаській трудовій школі № 2. Водночас працював інструктором Черкаського повітового відділу народної освіти і кореспондентом місцевої газети «Вісті».

Після закінчення Київського інституту народної освіти (1924) викладав українську мову в школі фабрично-заводського учнівства Південно-Західної залізниці. У 1928 заснував і очолив Бюро професійної

орієнтації та консультації при Київському окружному відділі праці. З 1930 – викладач, у 1932–35, 1947–50 – декан педагогічного факультету, у 1952–81 – завідувач, у 1981–93 – професор кафедри психології Київського педагогічного інституту.

Під час Другої світової війни перебував на підпільній роботі в окупованому Києві.

Кандидат психологічних наук (1948, дисертація «Почуття комічного і його розвиток у дітей»), професор (1974).

Автор близько 200 публікацій, з-поміж яких основні: «Формування естетичних почуттів у дітей дошкільного віку» (1967), «Психологія особистості радянського вчителя: посібник для студентів педінститутів» (1973), «Загальна, вікова і педагогічна психологія: практикум» (1980), «Дошкільна педагогічна психологія» (1987), «Педагогічна психологія»: навчальний посібник для студентів педінститутів (1991). Наукові інтереси: загальна, вікова і педагогічна психологія, педологія, психотехніка, психологічна служба в школі та закладах вищої освіти. Вивчав розвиток емоційної сфери, пам'яті, мислення і мовлення в дошкільників, засвоєння ними граматичних категорій, процес формування навичок, сприймання ними числових фігур тощо. Д. Ніколенку належить першість у дослідженні індивідуально-психологічних

особливостей особистості вчителя, структури педагогічних здібностей, особливостей підготовки вчителя.

Один із фундаторів української психології, разом з Григорієм Костюком, Олександром Залужним, Павлом Чаматою, з якими розпочав свою діяльність і з якими дружив.

Член товариства «Знання», Педагогічного товариства УРСР.

Помер 17 вересня 1993 у Києві.

125 років від дня народження Костянтина Пятлі (1899-1986), економіко-географа, педагога

Народився 15 листопада 1899 в м. Могилів-Подільський на Вінничині. 1902 закінчив двокласне міське початкове училище. У 1907–10 працював телеграфістом у рідному місті, потім – у Києві. Здав екстерном екзамен на атестат зрілості (1916) й вступив до Київського університету на природничо-філологічний факультет, який закінчив 1921. У 1920–23 працював інструктором

в Україні і водночас навчався в Київському сільгоспінституті на лісовому факультеті, якого так і не закінчив.

У 1923 почав педагогічну діяльність у середній школі № 46 м. Києва. 1926 вступив до Київського інституту народної освіти (КІНО) на факультет профосвіти і закінчив його повний курс у 1927 з кваліфікацією викладача історичних наук. 1927 здав екстерном екзамен за курс економічного факультету КІНО.

1934 очолив новостворений відділ методики географії в Українському науково дослідному інституті педагогіки. З 1935 – у Київському університеті. 1939 захистив дисертацію, присвячену дослідженню економіки Японії й здобув науковий ступінь кандидата географічних наук. 1941 затверджений у вченому званні доцента по кафедрі економічної географії.

У роки Другої світової війни – лектор на фронті, прочитав у різних частинах 1-го Білоруського фронту близько 1500 лекцій на політичні теми. Призначений на посаду підполковника-консультанта в Центральну військову команду Берліна з реорганізації вищих навчальних закладів радянської зони окупації Німеччини.

У 1946–47 – доцент кафедри економічної географії в Київському університеті. В 1947–61 – директор Науково-дослідного інституту географії при університеті. У 1954–56 – декан географічного факультету. З 1959 на пенсії.

Читав курси «Теоретична економіка», «Економічна географія зарубіжних країн». Наукові інтереси: методологія економічної географії, теорія економіки, історія економічної географії, розміщення продуктивних сил. Опублікував понад 40 наукових праць, зокрема: «Нариси з методології і методики економічної географії капіталістичних країн» (1941); «Розміщення чорної металургії УРСР», (1949); «Історизм в трактуванні географічного середовища в економічній географії» (1949) та ін.

Помер 1986 в Києві.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського

оголошує конкурс на заміщення вакантної наукової посади

- заступника директора з наукової роботи;
- вченого секретаря

Вимоги до претендента: громадянство України, вільне володіння українською мовою, науковий ступінь доктора педагогічних чи історичних наук або доктора філософії (кандидата наук), стаж роботи на посадах наукових та/або науково-педагогічних працівників не менше п'яти років, а також високі моральні якості та організаторські здібності. Строк подання заяв – два місяці з дня опублікування оголошення.

Документи на конкурс: 1) заява на участь у конкурсі; 2) особовий листок з фотографією; 3) автобіографія; 4) відзив про трудову діяльність з основного місця роботи; 5) копії документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання; 6) список наукових праць; 7) довідка про проходження попереднього (періодичного) психіатричного огляду відповідно до Порядку проведення обов'язкових попередніх та періодичних психіатричних оглядів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2000 р. № 1465 (Офіційний вісник України, 2000 р., № 39, ст. 1656); 8) Інформаційна довідка з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення; 9) копія паспорта, засвідчена претендентом; 10) копія трудової книжки; 11) довідка про наявність або відсутність судимості; 12) копія ідентифікаційного номеру платника податків; 13) письмова згода на збір та оброблення персональних даних.

Копії документів, що подає претендент (крім копії паспорта), має бути засвідчено за місцем роботи претендента або нотаріально.

Детальніша інформація на сайті www.dnpb.gov.ua.

Документи подавати за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В.О. Сухомлинського, каб. 29-А. Телефон для довідок: +38-099-425-65-74.

Новий міждисциплінарний словник

Рецензія на книгу «Філософія науки і культури: словник. За редакцією Н. Хамітова. К.: КНТ, 2024. 437 с.»

Словник «Філософія науки і культури», написаний міжнародним науковим колективом за редакцією члена-кореспондента НАН України **Назіна Хамітова**, є унікальним виданням, що поєднує ключові терміни та концепції двох важливих областей філософського знання – філософії науки і філософії культури. Видання є цінним не лише для учених і викладачів, а й для студентів й аспірантів та всіх, хто цікавиться сучасними філософськими проблемами в їх творчому осмисленні.

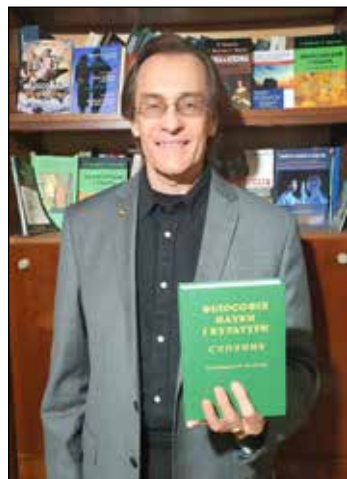
Словник ретельно структурований, що зумовлює легкість пошуку та розуміння термінів. Кожна стаття містить визначення, історичний контекст, розвиток концепції та її значення в сучасній філософській думці. Однією з головних переваг словника є міждисциплінарний підхід: автори вдало поєднують філософські аспекти науки та культури, показуючи, як ці дві області взаємодіють і впливають одна на одну, що дозволяє читачеві отримати більш повне розуміння складних питань і проблем, що стоять перед сучасною наукою та культурою.

Словник містить безліч посилань на першоджерела та додаткові матеріали, що робить його корисним інструментом для подальших досліджень. Мову і стиль викладу вирізняє ясність і доступність, що зумовлює відкритість для широкої аудиторії. Це робить його корисним для різних категорій читачів.

Дослідники, які створили словник, не просто укладачі, вони автори – кожна зі статей є оригінальною і містить елементи новизни не лише в подачі матеріалу, а й унаслідок використання нових методологічних підходів, що представляють нові напрями. Зокрема «метаантропологія»

(Н. Хамітов), «соціальна метаантропологія», «культурна метаантропологія» (С. Крилова), «соціальна філософія науки» (Л. Шашкова) та ін.

Особливо відзначимо статтю «академічна доброчесність», в якій показано, що це не просто формальна відсутність плагіату, а й наявність академічного діалогу, академічної мобільності, майстерного академічного письма. В науці ж головною ознакою доброчесності є наукова новизна і воля до неї, без чого будь-яка академічна діяльність втрачає

своє значення. Важливо, що всі окреслені феномени представлені окремими оригінальними статтями, що стимулюють критичне ставлення й творче мислення.

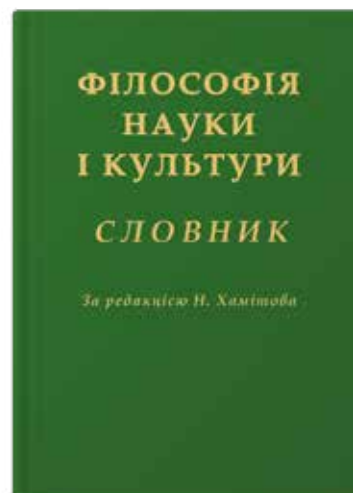
Варто звернути увагу й на такі цікаві словникові статті як «біфуркація» (Я. Любивий), «концепт», «концепція» (В. Рижко), «наукова революція», «наукове мистецтво» (Л. Шашкова), «наукова школа», «філософське мистецтво» (Н. Хамітов), «відкрита наука», «режими науки» (Л. Рижко), «екзистенціальні виміри наукової діяльності» (С. Таранов), «культура модерну», «культура постмодерну», «культура метамодерну», «культура скасування», «людиноцентризм» (Н. Хамітов, С. Крилова), «подія» (В. Жулай), «покликання» (Є. Мулярчук), «принцип відповідальності»

(С. Мінева), «художня картина світу» (В. Драпогуз) та ін. Актуальною і глибокою є стаття, присвячена штучному інтелекту, вона сприяє формуванню більш глибокого розуміння його потенціалу, сучасних та майбутніх викликів.

На нашу думку, наукове видання є значним внеском у розвиток сучасної філософії, що надає читачам не лише визначення та контексти термінів, але й глибоке розуміння їх значення, допомагаючи усвідомити складні філософські концепції. Словник також має значний вплив на сучасну філософську думку, допомагаючи уточнити і систематизувати ключові терміни та концепції, що сприяє більш чіткому і структурованому представленню філософських ідей, формуючи спільну термінологію, що полегшує обмін ідеями та розвиток міждисциплінарних досліджень.

Можна впевнено стверджувати, що цей словник матиме значний вплив на філософську спільноту, сприяючи розвитку філософського діалогу між різними культурами та традиціями, що допомагає створювати нові ідеї та підходи, а також обміну філософськими ідеями та концепціями між різними культурами, що допомагає будувати мости розуміння та співпраці. Включення різних філософських традицій і концепцій у словник допомагає збагачувати культурну спадщину, роблячи її більш різноманітною та комплексною, що сприяє розвитку більш глибокого розуміння та поваги до різних культур і їхнього внеску в науку та філософію.

Словник варто включити у навчальні програми з філософії, культури та науки. Він може бути використаний у різних освітніх програмах та ініціативах, спрямованих на розвиток філософської освіти та

підвищення рівня знань у галузі науки і культури, а також як онлайн-ресурс для студентів і викладачів, що забезпечує легкий доступ до інформації та полегшує процес навчання. У сучасних умовах словник забезпечує доступ до якісної та перевіреної інформації,

Вміст словника також забезпечуватиме культурний розвиток, представляючи різні культурні практики й традиції у філософській площині, сприяючи формуванню глибокого розуміння культурних феноменів і їхніх основ, значущості та впливу на суспільство. Видання також сприятиме взаємодії наук, наукових напрямів, шкіл, об'єднуючи різні філософські традиції та концепції, зміцнюючи взаєморозуміння та співпрацю.

Таким чином, словник «Філософія науки і культури» є важливим ресурсом, який сприяє розвитку філософської думки та міждисциплінарності, допомагаючи зрозуміти складні філософські концепції та їхній вплив на науку і культуру, надаючи читачам інструменти для глибокого аналізу та досліджень. Словник має значну наукову й освітню цінність.

Ольга ДОБРОДУМ,
професор
Державного торговельно-
економічного університету,
доктор філософських наук,
професор

Задивлений в Україну або Слово про Івана Яцканина

Таких одержимо відданих Шевченковій Батьківщині, як **Іван Яцканин**, за межами України небагато. Можна порахувати знакових особистостей, приміром, не тільки на віддалених землях Англії, Аргентини, Німеччини, США, Китаю, Японії, але й близьких і сусідніх – Болгарії, Румунії, Угорщині, Польщі, а також Словаччині, де живе й трудиться Іван Яцканин. Без сумніву, належить висловити йому подячне слово. Тут годиться згадати творчі змагання таких його однодумців-україністів, як **Микола Мушинка**, **Микола Неверлий** (на жаль, вже обидва за межею Вічності). У контекстуальному ключі радо прагну виокремити ім'я визначного літературознавця і перекладача **Михайла Романа**, перу якого належать низка вагомих публікацій про Івана Яцканина.

Мабуть, ніхто не сперечатиметься, що писати про задивлених в Україну і легко, і важко. Сказати б одразу: мовиться про одного з найактивніших носіїв українського слова за межами України! Іван Яцканин – культурно-освітній діяч зі своїм безкомпромісним голосом, прозаїк, публіцист, перекладач, видавець, багаторічний редактор журналу «Дукля». Автор понад двадцяти збірок спроможний вже нині «звітувати» напередодні Ювілею – невдовзі зустріне красне 75-річчя... Побачив світ 28 серпня 1950 року в селі Рясів, що неподалік від знаменитої Бардіївської купелі, але пов'язав життєвий поступ із улюбленим містечком Пряшів. Він очолює Спілку українських письменників Словаччини і є членом Національної спілки письменників України. Про те, що він – плідотворний утверджувач складових міжкультурної комунікації,

свідчать такі (назвемо бодай найважливіші) окремі книжкові видання: «Місце проживання» (1987), «Наталка вже не плаче» (1988), «Усе залишиш» (1990), «Тіні й шрами» (1994), «Втеча» (1995), «Дерев'яний смуток» (1997), «Вернісаж» (2000), «Ангел над містом» (2001), «В усьому винні чоло-

віки» (2004), «Чарівний рюкзак» (2006), «Чорний ящик зрілої дами» (2009), «Втеча без вороття» (2010), «Пора вузьких вулиць» (2013), «Мій дід Робінзон» (2013), «Задуха» (2013), «Мить блискавки» (2015), «Мед і сіль» (2016), «Стороннім вхід заборонено» (2018), «Білий легіт» (2023) та ін. На окрему розвідку заслуговує його активна перекладацька діяльність, зокрема численні адекватні інтерпретації з чеської, словацької, польської, у т.ч. з української на словацьку, зі словацької на українську. Це демонструє упорядкований збірник «Таїна. Антологія словацької малої прози» (Ужгород, 2011, 272 с.), що містить його конгеніальні україномовні переклади двадцяти чотирьох словацьких носіїв малої прози. Подібний здвиг хочеться порівняти з перекладачами Божої ласки – **Анною-Галею Горбач** та **Іриною Качанюк-Спех**, які

наблизили українське слово німецькому читачеві. Буквально днями в Мюнхені вийшла друком збірка Франкових вибраних поезій «Каменярі» в блискучій інтерпретації Ірини Качанюк-Спех... Новинка адресована тим, хто на полі брані виборює свободу українського народу, який став на захист, сказати б словами **Яни Грицай**, «образу Добродійки Воленьки». Все це, за аргументованою оцінкою академіка НАН України **Сергія Пирожкова**, утверджує «цивілізаційну суб'єктність України».

Але виокремлю – крізь призму творчих досягнень Івана Яцканина як оригінального письменника – винятково роз-

кішну збірку оповідань «Гіркий присмак пицавки» (Ужгород, видавництво TIMPANI, 2021, 548 с.). Це – безперечний успіх прозаїка. Поділяю слушну думку Михайла Романа про «ознаки експресіоністичного, імпресіоністичного, реалістичного і романтичного зображення», що примітні для прозового письма Івана Яцканина.

Тому й закономірно сприймає читачський загал так відрядну червневу новину за 2024 рік: Іван Яцканин удостоєний авторитетної літературної премії імені Ірини Вільде за збірку оповідань «Листи забутого життя» (голова журі – **Галина Пагутяк**; керівник проєкту **Олександр Дяк**). Що ж, доцільно зауважити: до цього Іван Яцканин здобув літературні премії імені

Івана Франка (Словаччина), Григорія Сковороди, Дмитра Нитченка, Олени Пчілки, імені Зореслава, міжнародних премій імені Миколи Гоголя та імені Ю. Лободовського (Польща). Вагоме монографічне дослідження «Епічний профіль Івана Яцканина» (Ужгород, 2015) написав **Ярослав Джоганик**... В цьому контексті, може, незайве згадати статтю «Золото серпневого жнива» з-під пера автора цих рядків, опублікованої ще 2 вересня 2000 року з нагоди Полудня віку Івана Яцканина.

Пригадується мені зустріч з прясівським другом на одній з конференцій, що відбувалася 22 вересня 1994 року в старовинному замку в Будмеріцях. В час перерви я був свідком, коли Іван Яцканин декламував присутнім побратимам **Іллі Галайди** та **Юрію Кундрату** наступні віршовані рядки **Миколи Рішка**:

Коли б мені статись
Маленьким віконцем,
Я все повертатись
Встигав би за сонцем...
Коли б мені сонцем
Судилося бути,
Я в кожне віконце
Встигав би сягнути.

І він, будьмо певні, встигає! Бо завжди – в дорозі. Іван Яцканин впевнено долає нові перевали, зміцнюючи кожним твором координати мови його прози – материнської української мови в іномовному середовищі. Останнє за сучасної доби викликів і випробувань активно впливає на процес мовленнєвої поведінки різномовних учасників міжкультурної комунікації як в Україні, так і за її межами.

Микола ЗИМОМРЯ,
член Національної спілки
письменників України

